

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Aneta SIMŮNKOVÁ

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ÚSTA NA PETLICI

OBRAZ „DISIDENTSKÉHO GHETTA“ V DÍLE

LUDVÍKA VACULÍKA

√1

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Autorka práce: Aneta Simůnková

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3.

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice dne 28. července 2011

.....
Aneta Simůnková

PODĚKOVÁNÍ:

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala panu **doc. PaedDr. Michalu Bauerovi, Ph.D.** za jeho patronát nad touto bakalářskou prací a předně za nesmírnou inspiraci, již mi byl po dobu mého studia. Rovněž bych ráda poděkovala panu **Ludvíku Vaculíkovi** za jeho ochotu vyvolat zpět vzpomínky na dobu dávno minulou.

ANOTACE

Bakalářská práce nesoucí titul „Ústa na Petlici“ reflektuje otázky českého disentu na poli literárního prostoru v rozmezí let 1968 – 1980. Své podklady čerpá z deníkové prózy Ludvíka Vaculíka, z níž se pokouší extrahovat subjektivní pohled autora na dobovou scénu. Získanou perspektivu zasazuje do kontextu doby s ohledem na konkrétní vybrané dokumenty s ní spojené. V práci je rovněž nabídnuta názorová rovina osobností, jež jsou zahrnuty do souvislosti s výčtem latentních faktů ve Vaculíkově díle. Práce aspiruje po vytvoření uceleného obrazu „disidentského ghetta“ – jak z perspektivy vnějšího dobového významu, tak z vnitřního pohledu příslušníků disentu.

ANNOTATION

The bachelor thesis bearing the title of „Mouth on the Latch“ reflects the issues of the czech dissident society in literature between 1968 – 1980. The Material draws from the diary prose of Ludvík Vaculík, from which tries to extract the author's subjective view on the contemporary shape of society. The obtained perspective puts into the context of the time with the regard on the specific selected and related documents. The bachelor thesis also includes an opinion of personalities, which are included into the connection with the listing of latents facts in the book of Ludvík Vaculík. The work aspires for the creation of the coherent image of „dissident ghetto“ from the perspective of external contemporary significance and internal view of members of the dissent.

OBSAH

ÚVOD	8
I ÚSTA NA PETLICI	10
1 SVOBODA JAKO PROSTŘEDEK, SLOVO JAKO ČIN (<i>Pražského jaro</i>)	11
1.1 PROSTŘEDEK KRITIKY (<i>Mediální kritika poúnorového socialismu</i>)	12
1.2 DVA TISÍCE ČINŮ (<i>Manifest Dva tisíce slov</i>).....	14
2 SLOVY SOUDIT SLOVA (<i>Sovětská reflexe – Varšavský dopis</i>)	16
2.1 POSLEDNÍ SLOVO (<i>Sovětská reflexe – Zasedání v Čierné nad Tisou</i>).....	18
3 POCHODEŇ ČÍSLO 1-969 (<i>Moskevský protokol a jeho dopad</i>).....	21
4 STATUS QUO ANTE BELLUM (<i>Obnovení totality</i>)	24
4.1 DESET KROKŮ DO DISIDENTSKÉHO GHETTA (<i>Manifest Deset bodů</i>)	26
5 DVORANA DISENTU (<i>Formování disidentského ghetta</i>).....	28
5.1 NEPŘÁTELE STÁTU ČÍSLO 77 (<i>Charta 77</i>).....	30
6 ÚSTA NA PETLICI (<i>Doslov</i>).....	33
II OBRAZ DISIDENTSKÉHO „GHETTA“ V DÍLE LUDVÍKA VACULÍKA	34
7 MEA CULPA (<i>Vaculíkův rozchod s komunistickou stranou</i>)	35
7.1 KDO JE LUDVÍK VACULÍK? (<i>Mediální diskreditace Ludvíka Vaculíka</i>).....	37
8 PSÁNO ŽIVOTEM (<i>Kniha Český snář</i>).....	39
8.1 PŘEPSÁNO REŽIMEM (<i>Obraz mocenské struktury</i>)	40
8.2 SOCIÁLNÍ GHETTO (<i>Obraz občanského společenství</i>)	41
8.3 SOUDRUZI A SOUDRUŽKY (<i>Obraz IV. sjezdu spisovatelů</i>).....	43
8.4 POZNÁMKY O STATEČNOSTI (<i>Obraz mladé generace</i>)	44
8.5 SINGNATURA 19-77 (<i>Obraz perzekucí signatářů Charty 77</i>)	45
8.6 NÁROD SOBĚ (<i>Edice Petlice</i>).....	47
9 MILÝ LUDVÍKU! (<i>Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře</i>)	48
9.1 E. (<i>Hlas Evy Kantůrkové – rovina dokumentu</i>).....	49
9.2 TVŮJ JARDA PUTÍK (<i>Hlas Jaroslava Putíka – ztotožnění autora s postavou</i>)	49
9.3 TVŮJ SERGEJ (<i>Hlas Sergeje Machonina – rovina umělecká</i>)	50
ZÁVĚR	51
BIBLIOGRAFIE	53
PŘÍLOHY	59

ÚVOD

„Slovo mělo účinek, když bylo nesvobodné.“

Ludvík Vaculík

Disident: slovo, jež ve své základní sémantické poloze označuje osobu otevřeně vystupující proti oficiálnímu proudu myšlení. Odpůrce daných ideologických stanovisek perzekuovaného za nekonformní postoj k totalitnímu režimu. Pro recipienta dnešní doby termín spojený s kulturně-politickou situací na území někdejšího Československého státu v letech 1968–1989: v období tzv. *normalizace*.

Záměrně poukazuji na recipienta současného. Na člověka pohybujícího se v době vlády demokratického principu skýtajícího – ve větší či menší míře – možnost svobodného projevu názoru. A to i názoru, jenž se staví k politické situaci negativně. Takového člověka by dnes za *disidenta* neoznačil patrně nikdo. Samotný pojem *disent* v dnešní době netvoří ekvivalent nesvobodného života: života za hranicemi oficiálního společenského prostoru soustředěného do tzv. *disidentského ghetta*.

Doba měnící se v závislosti na podobě vládnoucího principu dokázala *disent*, dříve představující součást každodenní reality osob označených – dovolím si použít tento výraz – *Davidovou hvězdou disidentství*, oprostít od expresivních konotací spojených s bojem o vlastní individualitu a svobodu. Zůstává dnes pouhým historicky zatíženým termínem: pouhým slovem, jež – jak převeden do volné interpretace hlásá úvodní citát práce – ztratilo svůj účinek ve chvíli, kdy se stalo svobodným.

Za svobodné slovo v dnešní době netřeba bojovat literárním dílem.

Proč považuji za nutné vymezit v úvodu samotné práce vnímání *disentu* v kontextu současné – demokratické – doby: je to právě jakási „degradace“ jeho významu pramenící ze sklonu společnosti zapomínat na restriktce spojené s dobou komunistické nadvlády, jež se pro mne stala hlavním impulsem k sepsání bakalářské práce *Ústa na Petlici*, nesoucí podtitul *Obraz „disidentského ghetta“ v díle Ludvíka Vaculíka*.

Jak podtitul napovídá, v práci jsem se zaměřila na postižení problematiky *disentu* – zrozené před *sametovým rokem 1989* – tak, jak ji reflektuje soudobá literatura. Primárním zdrojem se pro mne stala deníková próza spisovatele, publicisty a – z pohledu této práce – předně *disidenta* Ludvíka Vaculíka: *Český snář*. Sám Ludvík Vaculík hovoří o otázce českého *disentu* takto: „Je to jedna z charakteristik období, které se jinak nazývá *normalizace*. Je to v *normalizaci* ta část činnosti, a ta byla různá, která se snažila osvobodit

od zákazu a cenzury. Nebyla to vždycky činnost, která dělala něco protizákonného. Vždyť přece Charta nechtěla nic jiného, než aby stát dodržoval své vlastní zákony.“¹

Práce je rozdělena do dvou samostatných celků.

První část, *Ústa na Petlici*, reflektuje mediálně-historický vývoj opozičního hnutí v Československu od roku 1968 – potažmo 1967 – až po rok 1980, v němž kniha *Český snář* vznikala. Jejím úkolem je postihnout základní společenské otázky spojené se vznikem politické – později občanské – opozice, jež ovlivnily sociální postavení Ludvíka Vaculíka a na konci osmdesátých let se do jmenované knihy promítly.

Poznátky v oddílu uvedené vychází z publikace: *Dějiny české literatury 1945-1989* díl III. – IV a materiálů z digitalizovaného archivu časopisů *Ústavu pro českou literaturu* a internetového sborníku *Ústavu pro soudobé dějiny – Akademie věd České republiky*. Informace získané z uvedených zdrojů chronologicky zařazuje podle časové osy udané *Kalendářem roku 1968-1969*, vytvořeném Občanským sdružením *Totalita.cz*

Vedle uvedených publikací využívá první svazek dokumentů *Charty 77* uspořádaný autory Blankou Císařovou a Vilémem Prečanem či almanach prací českých a zahraničních historiků: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989*. Za klíčové v něm pojímá příspěvky Milana Otáhalo: *Programová orientace disentu 1969 – 1989* a Petra Blažka: *Typologie opozice a odporu proti komunistickému režimu – přehled koncepcí a limity bádání*.

Druhá část práce, nazvaná *Obraz disidentského ghetta v díle Ludvíka Vaculíka*, v první řadě blíže specifikuje společenskou roli Ludvíka Vaculíka od roku 1967 až po rok 1980 a zaznamenává dopad, jaký mělo sociální postavení na tvůrčí a osobní rozvoj autora. V druhé fázi pak přechází k samotné knize *Český snář*, v níž reflektuje základní otázky nastíněné v prvním oddílu práce. S ohledem na výčet dokumentárních prvků v publikaci zaznamenává rovněž ohlasy, jichž se v roce 1980 dostalo knize ze strany tvůrčí inteligence.

Oddíl vychází z publikací *Český snář* a *Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*, vedle toho zařazuje úřední záznamy týkající se osoby Ludvíka Vaculíka uveřejněné na autorových osobních internetových stránkách.

Spojením literárně-historické a mediálně-historické roviny obou oddílů aspiruje práce po vytvoření uceleného pohledu na podobu kulturní a společenské situace na konci 60. let a v průběhu 70. let, kdy dění v někdejší Československé státě podléhalo principům socialistické ideologie a absolutní kontrole komunistické strany.

---

¹ Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem ze dne 14. 4. 2011, viz příloha 1.

I ÚSTA NA PETLICI

„Byli jsme jakási ohraničená skupina; nerad jsem slyšel slovo ghetto. Obecně se už vědělo, co může člověku podpis přinést, kdežto na režim neměl žádný vliv.“

Ludvík Vaculík

„Na začátku nebylo nic víc a nic míň než úmysl dělat dobře svou práci - a na konci je cejch nepřítel.“

Václav Havel

1 SVOBODA JAKO PROSTŘEDEK, SLOVO JAKO ČIN

(*Pražské jaro*)

Projevy nesouhlasu s podobou sovětského socialismu, jež dovedly v polovině 70. let tvůrčí inteligenci do tzv. *disidentského ghetta*, lze mapovat přinejmenším do února roku 1948. Část občanů si v tomto období začala uvědomovat fakt, že komunistická strana ideu spravedlivého uspořádání společnosti neposiluje, nýbrž v mnoha ohledech podvrací.² Opozice kriticky reflektující vládní strategii ovšem povstala až na konci let šedesátých. Podstatnou etapu pro její vývoj představoval rok 1968, jehož začátek se nesl ve znamení demokraticky laděného *Pražského jara*.

V krátkém úseku – leden až srpen – uvedeného roku došlo ke značné liberalizaci společenského života podpořené samotnou Komunistickou stranou Československa. Vláda, v čele s prvním tajemníkem ústředního výboru komunistické strany Alexandrem Dubčekem, upevnila proces demokratizace zformováním nového programu socialistické politiky: tzv. *socialismu s lidskou tváří*. Ústřední cíle tohoto programu deklarovala v listině vzniklé při zasedání pléna mezi dny 1. – 5. dubna 1968. Dokument s příhodným titulem *Akční program* upravoval problematiku ekonomické, politické i společenské sféry, čímž představoval první pokus o reformování poúnorové podoby socialismu v Československu.

Akční program se ve svých bodech, mimo jiné, zabýval otázkami cenzury, svobody projevu a rehabilitace intervenovaných osob: „Pracujícím lidem, kterým už nediktuje třída vykořisťovatelů, nelze libovolným výkladem mocensky předepisovat, o čem smějí a nesmějí být informováni. (...) Právními normami je třeba přesněji zaručit svobodu projevu i menšinových zájmů a názorů. (...) Vážnou skutečností je i to, že doposud nebyla do všech politických a občanských důsledků provedena vždy ani rehabilitace lidí – komunistů i nekomunistů –, kteří byli obětí nezákonnosti v minulých letech.“³

Na základě prvních dvou citovaných bodů došlo dne 13. června 1968 k zastavení činnosti *Ústřední publikační správy*. Dne 26. června 1968 schválili přední vládní představitelé: prezident Ludvík Svoboda, premiér Oldřich Černík a předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský novelizaci tiskového zákona č. 84/1968 Sb.: „(1) Cenzura

² MANDLER, Emanuel. *Poznámky k době českého disentu*. Cs Magazin [online]. 2005, [cit. 2011-07-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2005051051>>.

³ Akční program. In ÚSD AVČR. *Občanská společnost 1967 - 1970 : Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1998 [cit. 2011-07-24]. s. 320-359. Dostupné z WWW: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf>.

je nepřipustná. (2) Cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky.“⁴

Svoboda slova opět nabyla statusu: svobodná.

V souladu s třetím citovaným bodem *Programu* zahájil Svaz československých spisovatelů proces rehabilitace perzekuovaných autorů. Ze strany nově zvoleného předsedy organizace, Eduarda Goldstücka, vzešel požadavek na ospravedlnění spisovatelů Milana Kundery, Pavla Kohouta, Ivana Klímy, Ladislava Mňačka a **Ludvíka Vaculíka** spojených s projevy kritiky na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967. Morální, tvůrčí a existenční rehabilitace se vedle nich dotkla autorů jako Jiří Kolář, Václav Černý, Jan Patočka, Karel Pecka, A. C. Nor, Zdeněk Kalista nebo popravený Závěš Kalandra.⁵ Nutno říci, že i přes demokratickou vstřícnost ze strany vládního aparátu rehabilitační řízení neustále podléhalo základním stanovám socialistického uskupení: „Je samozřejmé, že ani při plné rehabilitaci osob nemůžeme měnit důsledky revolučních opatření, jež byla v minulých letech provedena v souladu se smyslem třídního zákonodárství.“⁶ Režimem umlčená tvůrčí inteligence se i přesto mohla svobodně nadechnout, aby následně vydechla potlačovanou kritiku.

1.1 PROSTŘEDEK KRITIKY

(Mediální kritika poúnorového socialismu)

Pro umělecký svět představovalo zásadní zlom zejména uvolnění oblasti kulturního a mediálního prostoru. Spisovatelé a představitelé inteligence získali prostřednictvím tisku možnost projevu svobodného názoru, čehož využili ke zformování opozičního hnutí – převážně kriticky – reflektujícího činnost zákonodárných orgánů.

Hromadnými sdělovacími prostředky se během měsíců února a března začaly šířit úvahy zaměřené na kritiku dosavadní podoby socialistického režimu v Československu. Necenzurovaná média tak znovu převzala moc nad formováním veřejného mínění.

---

⁴ Zákon číslo 84/1968 Sb.. In ÚSD AVČR. *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 2004 [cit. 2011-07-24]. s. 395. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/626.pdf>>.

⁵ JANOUŠEK, Pavel, a kol. *Dějiny české literatury 1945 -1989: III. 1958 - 1969*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. s. 40.

⁶ Akční program. In ÚSD AVČR. *Občanská společnost 1967 - 1970 : Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967-1970* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1998 [cit. 2011-07-24]. s. 320-359. Dostupné z WWW: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf>.

Mezi prvními, jejichž kritické myšlenky došly veřejného výrazu, stanuly příspěvky osobností jako Jiří Hanzelka: „(...) Na přelomu desetiletí každý z nás stojí na křižovatce, kde si musí vybrat, s kým jít a komu věřit“⁷, Antonín J. Liehm: „(...) Stalinský způsob myšlení vedl k dezintegraci ekonomiky země, jako je Československo“⁸, Milan Weiner: „(...) „K mým zkušenostem patří, že to, co skončilo nejtemnější dobou socialistického Československa, začínalo potlačováním svobody slova a svobody kritiky“⁹ nebo Jan Procházka: „(...) Ti nejskálnější, kteří se prohlubování demokratizace snaží ze všech sil zabránit – ve jménu socialismu! – jsou sami pro budoucnost socialismu největším nebezpečím.“¹⁰

Periodikum *Literární listy*, obnovené dne 29. února 1968¹¹, zpětně publikovalo referáty pronesené na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů. Dne 28. března 1968 otisklo příspěvek *Soudruzi a soudružky*, jenž zahrnoval – ve své době – nejostřejší mediálně prezentovanou kritiku na adresu společenské situace. V prostorách Národního domu v Praze ji, dne 28. června 1967, pronesl spisovatel **Ludvík Vaculík**.

Vedle otázek svobody a cenzury: „Nekulturní politika (...) nechápe, že svoboda je opravdu jen tam, kde se o ní nemusí mluvit.(...) Místo toho, aby změnila, co lidé vidí, chce jim pořád vyměňovat oči“¹², měly v příspěvku významné místo společensko-politické výrazy jako moc nebo občan. V tomto směru autor poukázal na úpadek společnosti, která byla vlivem mocenské struktury zahrnuta do strachu a občanské apatie: „Kde vláda (...) dlouho stojí, padá občan. Kam padá? (...) Občan padá na popravišti. (...) Pak následuje pád třeba celého národa do strachu, politické netečnosti a občanské rezignace (...).“¹³ Spisovatelskou obec podněcoval k vyvolání diskuze s podobou soudobé kulturní politiky.

Potřebu ustanovení opozice proklamoval na stránkách *Literárních listů* dne 14. března 1968 slovy: „Opozice se musí ustavit sama. Je k tomu právě příležitost. Je to potřeba, je to životní nutnost naší situace socialismu, který vstupuje do nové etapy“¹⁴ spisovatel Alexandr Kliment. Statí s názvem *Aktivita nepojmenovaných* vyzval občany bez stranické příslušnosti k mobilizaci aktivních opozičních sil. V reakci na neplnoprávné

---

⁷ HANZELKA, Jiří. Rozcestí důvěry. *Dokumenty - Pražské jaro 1968* [online]. 27. 2. 1968, s. 3. Dostupný z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/227.pdf>>.

⁸ LIEHM, Antonín J. Klidná revoluce v Československu. *Literární listy*. 1. 3. 1968, roč. 1, č. 1, s. 4.

⁹ WEINER, Milan. Otevřená slova. *Dokumenty - Pražské jaro 1968* [online]. 27. 2. 1968, s. 3. Dostupný z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/311.pdf>>.

¹⁰ PROCHÁZKA, Jan. A co si o tom myslíte vy?. In ČULÍK, Jan. *Jaro 1968 : Čítanka pro děti a mládež* [online]. Index, 1988 [cit. 2011-07-24]. s. 23. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/40586.html>>.

¹¹ Do roku 1967 vycházely pod názvem *Literární noviny*. V roce 1969 pak pod názvem *Listy*

¹² VACULÍK, Ludvík. Soudruzi a soudružky. *Literární listy*. 28. 3. 1968, roč. 1, č. 5, s. 6.

¹³ Tamtéž, s. 6.

¹⁴ KLIMENT, Alexandr. Aktivita nepojmenovaných. *Literární listy*. 14. 3. 1968, roč. 1, č. 3, s. 4.

postavení osob pohybujících se mimo komunistickou stranu vzniklo, iniciativou zmíněného autora, dne 29. března 1968 sdružení *Kruh nezávislých spisovatelů*, jež aspirovalo po vytvoření nezávislé kultury založené na rovnoprávnosti tvůrčích subjektů: nikoli z hlediska stranické příslušnosti, nýbrž z hlediska morálních a tvůrčích kvalit.

Předsedou sdružení se stal spisovatel Václav Havel. Dne 4. dubna 1968 svou nově nabytou pozici utužil statí *Na téma opozice* uveřejněnou na stránkách *Literárních listů*: „Mohou-li v komunistické straně v průběhu několika týdnů zvítězit progresivnější a demokratičtější myslící lidé nad lidmi konzervativními, zdaleka to neznamená, že jsou (...) schopni vážněji se konfrontovat s myšlenkou (...), jako je myšlenka opozice. Jdou-li však tak daleko, že umožňují o tomto bývalém tabu diskutovat, je asi dobré, aby všichni, kdo si o věci něco myslí, přijali tuto možnost jako výzvu k rozhovoru.“¹⁵ Poukázal v ní na nedořešenou otázku demokratizačního procesu: mocenskou soutěž mezi opozicí a vládou.

K polemikám s politickou situací se přidali rovněž spisovatelé, dramatici a básníci jako Ivan Klíma, Karel Kosík, Alexandr Kliment, Jan Skácel, Jiří Šotola, Dušan Hamšík, Jiří Brdečka, Mojmir Klánský, Ivan Sviták či Miroslava Rektorisová.

1.2 DVA TISÍCE ČINŮ

(Manifest Dva tisíce slov)

Reformní tendence a touha po resocializaci rozvrácené společnosti, zanesené v citovaných úvahách inteligence, vyústily dne 27. června 1968 v manifest *Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům úředníkům, vědcům, umělcům a všem*. Prohlášení, o jehož sepsání požádali dne 1. června 1968 členové Československé akademie věd spisovatele **Ludvíka Vaculíka**, otiskly k uvedenému datu periodika *Literární listy*, *Práce*, *Mladá fronta* a *Zemědělské noviny*.

Manifest svým obsahem odsoudil praktiky poúnorové podoby socialismu, plynoucí z touhy po moci a nedostatečné kvalifikace ústavních činitelů: „Chybná linie vedení změnila stranu z (...) ideového svazku v mocenskou organizaci, jež nabyla velké přitažlivosti pro vládychtivé sobce (...).“¹⁶ Neopomenul zdůraznit snahu komunistické strany vydávat svá rozhodnutí za rozhodnutí dělnictva či poukázat na nedůvěru, která jako

---

¹⁵ HAVEL, Václav. Na téma opozice. *Literární listy*. 4. 4. 1968, roč. 1, č. 6, s. 4.

¹⁶ VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov: které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. *Literární listy*. 27. 6. 1968, roč. 1, č. 18, s. 1.

následek politických praktik vyvstala nejen mezi občany a státními institucemi, nýbrž i na poli čistě občanském: „Nemohli jsme důvěřovat svým zástupcům v žádném výboru (...). Ještě horší však bylo, že jsme už téměř nemohli důvěřovat ani jeden druhému. Osobní i kolektivní čest upadla.“¹⁷ Plán obrody společnosti, ustanovený vládou v podobě *Akčního programu*, klasifikoval jako pouhou nezbytnou snahu o záchranu národní cti, jež ve své podstatě nepřináší nové myšlenky a náměty: „Obrodný proces nepřichází s ničím příliš novým. (...) Není tudíž důvod k národní vítězoslávě, je pouze důvod k nové naději.“¹⁸

Revoluční charakter manifestu spočíval v přímé snaze podnítit vznik opozičního politického hnutí. V tomto směru se zasazoval o založení občanských sdružení, o prosazení demokratické volby státních zastupitelů či rozpoutání iniciativy proti osobám spojeným s aktivitami poučného politického režimu. Ve svých požadavcích šel tak daleko, že občany nabádal k otevřeným projevům nesouhlasu: stávkám, demonstracím, veřejné kritice či rezolucím: „Ustavujme výbory na obranu svobody slova. (...) Požadujeme veřejná zasedání národních výborů. (...) Žádejme odchod lidí, kteří zneužili své moci. Je třeba vynalézat způsoby, jak je přimět k odchodu. Například: veřejná kritika, rezoluce, demonstrace, demonstrační pracovní brigády, sbírka na dary pro ně do důchodu, stávka, bojkot jejich dveří.“¹⁹ Dokument tak požadoval od procesu obrody více než částečné uvolnění poměrů: usiloval o demokracii.

Pod text hlásající: „Čas, který nastává, bude rozhodující pro mnoho let“²⁰ se během následujících dnů podepsalo přes 120 000 signatářů z řad veřejnosti i známých osobností: Jiří Hanzelka, Karel Kosík, Otomar Krejča, Alfréd Radok, Jaroslav Seifert, Ludvík Vaculík, Jiří Trnka, Jan Werich, Josef Topol a další. Netušili však, že avizovaný čas s sebou po demokratické oblevě přináší tuhou zimu totalitního režimu, k čemuž svým podpisem ve velké míře přispěli.

---

¹⁷ VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov: které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. *Literární listy*. 27. 6. 1968, roč. 1, č. 18, s. 1.

¹⁸ Tamtéž, s. 1.

¹⁹ Tamtéž, s. 3.

²⁰ Tamtéž, s. 1.

2 SLOVY SOUDIT SLOVA

(*Sovětská reflexe – Varšavský dopis*)

Výzva *Dva tisíce slov* vyvolala v řadách státních funkcionářů nesouhlasnou odezvu. Komunistická strana Československa se od prohlášení distancovala bezprostředně poté, co se dne 27. června 1968 objevilo na stránkách denního tisku. Ústavní činitelé se obávali nepříznivého dopadu prohlášení na započatý proces demokratizace, jak se později ukázalo, zcela opodstatněně.

Zpráva ze zasedání ústředního výboru komunistické strany, zveřejněná o den později, označila hlavní myšlenku manifestu za kontrarevoluční a naznačila, že dokument by mohl mít dopad zejména na ty členy komunistické strany, jež mu otevřeně vyjádří své sympatie: „Podpora prohlášení *Dva tisíce slov* se obrací proti nové politice strany, proti jejímu současnému vedení v čele se soudruhem Alexandrem Dubčekem. To si musí uvědomit především všichni komunisté, kteří by podporovali politickou platformu tohoto prohlášení.“²¹ Předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský označil na stránkách *Rudého práva* obsah manifestu za politický romantismus.²²

Poněkud méně „romantické“ stanovisko zaujímali k událostem v Československu přední představitelé Sovětského svazu. Nedlouho po začátku *Pražského jara* si, zejména vlivem kritiky šířící se svobodnými médii, začali uvědomovat možný dopad progresivního liberalizačního procesu nejen na vedoucí úlohu komunistické strany v Československém státě, nýbrž i v okolních státech východního bloku. Manifest *Dva tisíce slov* se tak stal posledním impulsem, jemuž se podařilo rozsvítit *červenou kontrolku* „antikapitalistického radaru“ Leonida Iljiče Brežněva.

Na projev demokracie ze strany československé inteligence odpověděl Sovětský svaz vlastním prohlášením v podobě *tzv. varšavského dopisu* – za účelem projednání nežádoucí československé situace se na popud Sovětského svazu ve Varšavě uskutečnilo mezi dny 14. – 15. července 1968 zasedání představitelů pěti států Varšavské smlouvy, jehož závěrečné komuniké obdržel ústřední výbor Komunistické strany Československa. Dopis, vedený zdánlivě přátelským tónem, klasifikoval manifest *Dva tisíce slov* jako imperialistickou platformu, jejíž tvůrci se snaží o prolomení socialistické soustavy

²¹ Zpráva ze schůze předsednictva ústředního výboru KSČ ze dne 27. června 1968. In ÚSD AVČR. *Komunistická strana Československa: Konsolidace (květen-srpen 1968)* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 2000 [cit. 2011-07-24]. s. 161-162. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/626.pdf>>.

²² Kalendárium roku 1968. In CYSAROVÁ, Jarmila. 1999 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1968_07.php>.

a nastolení anarchismu: „Dva tisíce slov (...) obsahuje otevřenou výzvu k boji proti komunistické straně a proti ústavní moci, výzvu ke stávkám a nepořádkům. (...) Toto prohlášení je v podstatě organizačně politickou platformou kontrarevoluce.“²³ Ve své kritice se ovšem dostal i za hranice zmíněné deklarace, neboť nezůstala opomenuta ani – pro Sovětský svaz tolik citlivá – otázka svobodných médií: „Buržoazní tisk pod pláštíkem vychvalování "demokratizace" a "liberalizace" v ČSSR vede rozvratnou kampaň proti bratrským socialistickým zemím.“²⁴ Sovětská strana dala zpětnou vazbou nepokrytě najevo, že projevy československého tisku nehodlá nadále akceptovat.

Ústřední výbor komunistické strany se pokusil nátlak Sovětského svazu zmírnit ujištěním, že demokratizace socialismu v Československu neustále podléhá kontrole ze strany vládnoucího aparátu. Znovu se veřejně distancoval od prohlášení *Dva tisíce slov*, přičemž zrušení cenzurních opatření, které otištění manifestu umožnilo, klasifikoval jako nutný akt spojený s procesem postupné obrody socialistické společnosti: „Víme, že tato situace je umožněna tím, že jsme u nás zrušili cenzuru a uzákonili svobodu slova a tisku. Co bylo dříve šířeno jen jako "šeptaná propaganda" apod., může nyní dojít veřejného výrazu. Za zrušením cenzury, za svobodou slova stojí naprostá většina občanů ze všech tříd a vrstev naší společnosti.“²⁵ Odvážněji pak také naznačil, že situace v Československu je pouze vnitřní záležitostí samotného státu: „Přijímáme ujištění, že cílem tohoto zájmu není vměšovat se do našich "opatření, směřujících (...) k rozvoji socialistické demokracie".“²⁶

Zmíněnou polemiku mezi sovětskou a československou stranou uveřejnilo dne 18. července 1968 periodikum *Rudé právo*. Stanovisko ústředního výboru komunistické strany bezprostředně – dne 19. července 1968 – podpořil *Svaz československých spisovatelů*, k němuž se přidaly další umělecké spolky i široká veřejnost.

---

²³ Dopis pěti komunistických a dělnických stran ústřednímu výboru KSČ. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24] s. 297-300. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/715.pdf>>.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Stanovisko předsednictva ÚV KSČ k dopisu pěti komunistických a dělnických stran ze dne 17. července 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24], s. 310-316. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/717.pdf>>.

²⁶ Tamtéž.

2.1 POSLEDNÍ SLOVO

(*Sovětská reflexe – Zasedání v Čierné nad Tisou*)

Subvence spisovatelů se projevila rovněž v souvislosti se setkáním vrcholných představitelů Komunistické strany Československa a Komunistické strany Sovětského svazu naplánovaným na den 29. července 1968. V *Literárních listech* vyšel dne 26. července 1968 článek na podporu dvoustranného jednání koncipovaný rukou spisovatele Pavla Kohouta: *Poselství občanů předsednictvu ústředního výboru Komunistické strany Československa*. Obsahoval žádost, s níž apeloval na ústavní činitele, například Alexandra Dubčeka, Josefa Smrkovského, Oldřicha Černíka nebo Františka Kriegela, aby v duchu socialismu, spolenectví, suverenity a svobody hájili práva československého obyvatelstva: „Řekněte jim, že potřebujeme demokracii, klid a čas, abychom byli lepšími socialisty a důstojnějšími spojenci než kdykoli dřív! (...) Promluvte jménem lidu, který v těchto dnech přestal být pojmem a stal se znovu silou, jež vytváří dějiny.“²⁷

Samotné zasedání – uskutečněné v Čierné nad Tisou – ve své podstatě shrnovalo současné postoje k „československé problematice“ nastíněné *varšavským dopisem*. Sovětský svaz, zastoupený L. I. Brežněvem, znovu ostře odsoudil kritické projevy svobodných periodik: *Literární noviny*, *Mladá fronta*, *Práce*, *Lidová demokracie*, *Svobodné slovo*, *Zemědělské noviny*, které označil za hlavního šířitele antisocialistických tendencí v Československu. Ve stanovisku politbyra dále označil toto počínání za přímý projev nepřátelství k leninským zásadám demokratického centralismu.²⁸

Vedle manifestu *Dva tisíce slov* v tomto směru L. I. Brežněv vyzdvihl také výše zmíněný projev občanské podpory spisovatele Pavla Kohouta nebo článek A. J. Liehma hlásající: „KSČ nese odpovědnost za všechny chyby posledních dvaceti let od února 1948, za všechny choroby a zločiny ve společnosti.“²⁹ V souvislosti s nimi pokáral československé vládní orgány za značnou pasivitu při odporu proti kontrarevolučním výpadům opozičních sil, neboť právě v nich spatřovali zástupci spojeneckých zemí největší nebezpečí pro ideovou jednotu strany: „Nebezpečí spočívá především v tom, že strana

---

²⁷ KOHOUT, Pavel. Poselství občanů předsednictvu ústředního výboru Komunistické strany Československa. *Literární listy*. 26. 7. 1968, roč. 1, zvláštní vydání, s. 1.

²⁸ Záznam stanoviska politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu ze dne 29. července 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24], s. 43-65. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729.pdf>>.

²⁹ Tamtéž.

dospěla na práh legalizace frakčních skupin.³⁰ Šířiteli kontrarevoluce se v očích Sovětského svazu stali osobnosti uměleckého světa a zástupci inteligence Eduard Goldstücker, Václav Černý, Jan Procházka, Jiří Hanzelka, A. J. Liehm, Karel Kosík nebo **Ludvík Vaculík**.³¹

Sovětský svaz i nadále požadoval od vedení ústředního výboru komunistické strany záruky, že v uvedených otázkách uskuteční nápravné kroky, a zabrání tak dalšímu šíření projevů kapitalismu na území Československa – ze strany médií i vlastních řad.

Alexandr Dubček na výtky reagoval ujištěním, že připravovaný návrh novelizace shromažďovacího a spolčovacího zákona umožní dostat nežádoucí aktivity plně pod kontrolu státního aparátu. Přetřásanou otázku svobody tisku zdůvodnil tím, že ani upevnění cenzury by – vzhledem k polednovému vývoji v republice – nezabránilo rozmachu revolučních tendencí: „Ak by sa bola cenzúra nezrušila, nebolo by to nič platné v období (...), keď pred celou stranou vyvstalo toľko nazhromaždjených problémov. Viete, ako v takom období pôsobia rôzne sily a že žiadna cenzúra by nebola toto v stave zabezpečiť.“³² Na požadavky Sovětského svazu nicméně vedení Komunistické strany Československa přistoupilo a dle znění závěrečné rezoluce přislíbilo zjednat pořádek zejména v oblasti médií: „Předsednictvo ÚV KSČ (...) ukládá (...) s. O. Černíkovi a s. J. Smrkovskému uskutečnit po návratu do Prahy instruktáž šéfredaktorů a zodpovědných pracovníků sdělovacích prostředků o zásadách publicity.“³³ Na tento popud dostali dne 2. srpna 1968 šéfredaktoři pokyn k zastavení diskuzí o podobě sovětského socialismu.

Již dne 8. srpna 1968 vyšel v *Literárních listech* článek *Přátelství a politika*. Komentář – podepsaný pseudonymem Dalimil – shrnul polednovou otázku demokratizace do několika bodů, v nichž Československo označil za suverénní stát, jenž svou vnitřní uceleností dokáže vzdorovat sovětskému nátlaku: „(...) v této chvíli, kdy nevyšel vnitřní pokus o zastavení demokratizačního procesu, zesílil nátlak zvenčí. (...) Nejenže nerozdělil stranu (...), ale naopak, strana a národ se "daly dohromady" a vedení vykročilo rozhodně

---

³⁰ Záznam stanoviska politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu ze dne 29. července 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24], s. 43-65. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729.pdf>>.

³¹ Tamtéž.

³² Záznam stanoviska předsednictva ÚV KSČ ze dne 29. července 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24], s. 65-82. Dostupné z WWW: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729_1.pdf>.

³³ Usnesení mimořádné schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 1. srpna 1968. In VONDROVÁ, Jitka; NAVRÁTIL, Jaromír. *Komunistická strana Československa* [online], s. 308-309. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 2000 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/801_1.pdf>.

a bez váhavosti k větší konfrontaci zahraničně politické.³⁴ Přestože vláda na podmínky Sovětského svazu přistoupila, tvůrčí inteligence se svobody vzdát odmítla.

Na nedodržení stanovených dohod, jimiž se Komunistická strana Československa zavázala zasáhnout proti rostoucí hrozbě kontrarevoluce, upozornil Sovětský svaz opětovně dne 17. srpna 1968. Dopis, doručený dne 19. srpna 1968 ústřednímu výboru komunistické strany, poukazoval na pokračující protisocialistickou činnost svobodných médií: *Literární listy*, *Mladou frontu*, *Student*, *Práci* a časopis *Revolver*: „Tyto orgány soustavně pomlouvají Sovětský svaz, který přinesl československému lidu svobodu a zbavil ho fašistického otroctví.“³⁵ Od ústavních činitelů požadoval okamžité a neodkladné splnění smluvených závazků. Dokument ovšem v konečné fázi představoval pouze formálně akcentovanou prosbu, neboť o dalším osudu demokratizačního procesu rozhodl Sovětský svaz již dne 18. srpna 1968: „Po zvážení (...) okolností jsme se jednomyslně (...) rozhodli poskytnout zdravým silám vojenskou pomoc, (...) neboť se domníváme, (...) že v budoucnu jiný příhodnější okamžik není a již nenastane.“³⁶

V noci ze dne 20. na 21. srpna 1968 překročila vojska pěti států Varšavské smlouvy – Sovětského svazu, Maďarska, Bulharska, Polska a Německé demokratické republiky – hranice Československé republiky, aby vojenskou silou zvrátila nežádoucí společenský vývoj ve státě a zabránila dalšímu šíření opozičních nálad ze strany tvůrčí inteligence.

Pražské jaro násilně zamířilo ke svému konci – společně s ním i svoboda projevu.

---

³⁴ DALIMIL. Přátelství a politika. *Literární listy*. 8. 8. 1968, roč. 1, č. 24, s. 4.

³⁵ Dopis politbyra ÚV KSSS předsednictvu ÚV KSČ ze dne 17-18. srpna 1968. In VONDROVÁ, Jitka; NAVRÁTIL, Jaromír. *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967-1970* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1996 [cit. 2011-07-24], s. 189-192. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/817.pdf>>.

³⁶ Stenografický záznam sovětské strany ze schůzky »pětky« v Moskvě ze dne 18. srpna 1968. In VONDROVÁ, Jitka; NAVRÁTIL, Jaromír. *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967-1970* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1996 [cit. 2011-07-24], s. 192-209. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/818.pdf>>.

3 POCHODEŇ ČÍSLO 1-969 (*Moskevský protokol a jeho dopad*)

Znění *Akčního programu*, jenž na svých stránkách proklamoval zrušení cenzurních opatření a omezení spojených se svobodou projevu, upravil během prvních dnů srpnové okupace tzv. *moskevský protokol*. Dokument – nuceně podepsaný dne 26. října 1968 předními představiteli Československého státu – zdůraznil vedle stranických a ekonomických otázek potřebu zákonně ovládnout sdělovací prostředky a zastavit antisocialistickou činnost šířící se ze strany tvůrčí inteligence.

První výnos spojený s hromadnými sdělovacími prostředky vydal *Úřad pro tisk a informace* dne 3. září 1968. Zahrnoval pokyny pro média – tisk, rozhlas i televizi – nezveřejňovat kritické články o povaze socialismu, Sovětského svazu či pobytu cizích vojsk na území republiky – včetně informací o ztrátách na životech a majetku.³⁷ Znovuobnovení cenzury zaštitil dne 12. září 1968 vznik *Vládního výboru pro tisk a informace*. Za podobu periodik i nadále zodpovídali vydavatelé či samotní redaktoři, byli ovšem nuceni publikovat pouze socialisticky „nezávadné“ příspěvky.

Tvůrčí inteligence se i ve ztížených publikačních podmínkách – často za cenu autocenzury – pokoušela vyjádřit nesouhlas se společenskými událostmi v republice. Diskuze se státním aparátem nicméně nedošla stejného výrazu jako v předsrpnovém období, neboť autoři polemik přišli o hlavní prostředek boje: svobodné slovo. V očích veřejnosti tak začali pomalu ztrácet úlohu aktivních mluvčí opozičních sil.

Nově ustanovený *Svaz českých spisovatelů* pod vedením spisovatele Jaroslava Seiferta ukončil vydávání časopisu *Literární listy* a na jeho místě vytvořil novou kulturní platformu v podobě týdeníku *Listy*. První číslo časopisu, vydané dne 7. listopadu 1968, uveřejnilo *Prohlášení aktivu českých spisovatelů* sepsané dne 31. října 1968. Spisovatelská obec v něm razantně odmítla nařčení z šíření kontrarevolučních podnětů: „Nejsme (...) a nikdy nebudeme ochotni přiznávat zločiny, kterých jsme se nedopustili.“³⁸ Na ústavní činitele poté apelovala s naléhavým požadavkem o udržení národní jednoty a upevnění reformního programu *socialismu s lidskou tváří*, jehož rozvoj se zavázala podpořit svou činností: „Obracíme se na své vedoucí představitele v důvěře, že (...) nedopustí, aby se z roku velkých nadějí stal rok trvalé hanby. (...) Pokud jde o nás spisovatele, jsme

³⁷ Zákaz kritiky zemí Varšavské smlouvy a přítomnosti cizích vojsk. In RŮŽIČKA, Daniel. [online]. 3. 9. 1968 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_03_01.php>.

³⁸ Prohlášení aktivu československých spisovatelů. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, s. 9.

rozhodnutí učinit vše na podporu politiky, která povede nikoli ke zdánlivému, ale skutečnému překonání dnešní situace. (...) Mocí lze likvidovat lidi, nikoli jejich myšlenky.“³⁹

Do debutního vydání časopisu přispěli svými úvahami také spisovatelé Jaroslav Seifert: „(...) odmítáme všechny pomluvy a všechna podezření, jako by myšlenka na nějakou kontrarevoluci proti komunistické straně a pokusy přiblížit se k snahám (...) imperialistů mohly vzniknout z řad československých spisovatelů“⁴⁰, Karel Kosík: „Vycházelo se z předpokladu, že Češi mají být demokratičtí a svobodomyšlní, ale závěr zněl, že jsou vlastně příliš svobodomyšlní a demokratičtí být nemohou, neboť by proti sobě popudili svého jediného mocného a vlivného vládce – "dynastii““⁴¹ nebo Antonín J. Liehm: „(...) česky psané slovo bude muset sloužit a nic než sloužit. Lidé (...) vědí, že to po něm mohou chtít a ono neodmítne, tak jako nikdy neodmítlo.“⁴²

Redukční opatření v oblasti médií oproti tomu odmítlo vysokoškolské studentstvo. Dne 13. listopadu 1968 proběhl na Slovanském ostrově v Praze mítink pražské mládeže, při němž na dotazy zúčastněných odpovídal, mimo jiné, spisovatel **Ludvík Vaculík**, Luděk Pachman, Emil Zátopek nebo Gertruda Sekaninová – Čákrťová. Studentský nesouhlas s potlačením občanských práv ovšem nezůstal u kladení otázek. Dne 16. ledna 1969 vzplála na Václavském náměstí na protest proti sovětské okupaci *Pochodeň číslo 1* – student Filozofické fakulty Karlovy univerzity: Jan Palach. V dopise „na rozloučenou“ zanechal, vedle požadavků na okamžité zrušení cenzurních opatření, národu poselství: „Vzhledem k tomu, že se naše národy ocitly na okraji beznaděje, rozhodli jsme se vyjádřit svůj protest a probudit lid této země (...). Já jsem měl tu čest vylosovat si jedničku. (...) Nevystoupí-li lid s dostatečnou podporou (...) vzplanou další pochodně. Pochodeň č. 1.“⁴³

Na radikální skutek reagoval dne 23. ledna 1969 na stránkách *Listů* spisovatel Jaroslav Seifert. Ve snaze odvrátit obdobné činy apeloval na pražskou mládež slovy: „Nechceme žít v nesvobodě, a proto v nesvobodě žít nebudeme. (...) Nikdo nesmí zůstat sám, ani vy studenti, kteří jste se rozhodli k nejzoufalejšímu činu. (...) Nechcete-li však, abychom se všichni zabili, nezabíjejte se.“⁴⁴ Příspěvky reflektující tragiku a odvahu oběti Jana Palacha uveřejnili v témže čísle také další spisovatelé a básníci. Mezi nimi například

³⁹ Prohlášení aktivu českých spisovatelů. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, č. 1, s. 9.

⁴⁰ SEIFERT, Jaroslav. Zvýšeným hlasem. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, č. 1, s. 3.

⁴¹ KOSÍK, Karel. Iluze a realismus. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, č. 1, s. 1.

⁴² LIEHM, Antonín J.. Československo jako zboží. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, č. 1, s. 11.

⁴³ KMUNÍČKOVÁ, Zdenka. *Poslední dny Jana Palacha*. Praha: Epoque, 2009. s. 47.

⁴⁴ SEIFERT, Jaroslav. *Listy*. 23. 1. 1969, roč. 2, č. 3, s. 1.

Karol Sidon: „Jan Palach (...) naplnil slova činem a dal svobodě váhu, která jí přísluší“⁴⁵, Miroslav Holub: „Kde končí člověk, začíná plamen“⁴⁶ či uskupení Jiří Brabec, Miroslav Červenka, Jiří Šotola, Karel Šiktanc a Jaroslav Putík: „Pokud demokratické myšlenky a požadavky půjdou od porážky k porážce, (...) svědectvím o pravém stavu země budou činy, jako byl ten, jehož jsme právě museli být svědkem.“⁴⁷

Postupující nemožnost zvrátit posrpnový vývoj událostí – umocněná lednovou manifestací – rozpoutala začátkem února roku 1969 polemiku v řadách samotné spisovatelské obce. Nezvratný odklon od reformní politiky si mezi prvními uvědomil spisovatel Václav Havel. Na komplikovaný stav společenské situace poukázal kritickou úvahou, jež reflektovala stať Milana Kundery *Český úděl*, vydanou dne 19. prosince 1968 v dvojčísle týdeníku *Listy*. Milan Kundera v ní vyzdvihl jako základní vlastnost českého národa *kriticismus*, jehož pomocí se dokázala společnost v minulosti – blízké i vzdálené – postavit proti politickému útlaku a obhájit ideu započaté socialistické reformy: „Kriticismus, který vyvolal celé československé jaro a na podzim odolal útokům lži a iracionality, není jen majetkem nějaké elity, ale jak se ukázalo, největší ctností celého národa.“⁴⁸

Václav Havel budoucnost svobodného státu a občana spatřoval nikoli v oslavném návratu k minulosti, nýbrž v postoji, jaký společnost zbavená iluzivního pohledu zaujme k současnosti. Historicko-vlastenecký podtext, obsažený v Kunderově článku, proto ve své podstatě označil za projev spisovatelského alibismu: „(...) nemohu se zbavit dojmu, že tu máme co činit s jakousi novou a velmi líbivou variantou jakési staré a velmi krátkozraké kamufláže. „(...) naší jedinou možností je (...) zbavit se všech iluzí a jednoznačně se rozhodnout, co vlastně chceme a co pro to musíme udělat; (...) a hlavně neukolébat se (...) řečmi (...) o kráse svých minulých činů.“⁴⁹

O demokratické iluze přišla – umělecká i občanská – společnost dne 17. dubna 1969. Nikoli ovšem vlastní iniciativou.

---

⁴⁵ SIDON, Karol. Živá pochodeň. *Listy*. 23. 1. 1969, roč. 2, č. 3, s. 2.

⁴⁶ HOLUB, Miroslav. Praha Jana Palacha. *Listy*. 23. 1. 1969, roč. 2, č. 3, s. 1

⁴⁷ Tamtéž, s. 1.

⁴⁸ KUNDERA, Milan. Český úděl. *Literární noviny* [online]. 3. 4. 2009, 52, [cit. 2011-07-10]. Dostupný z WWW: <http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=4780>.

⁴⁹ HAVEL, Václav. Český úděl?. *Literární noviny* [online]. 3. 4. 2009, č. 52, [cit. 2011-07-10]. Dostupný z WWW: <http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=4781&rok=2007&cislo=52>.

4 STATUS QUO ANTE BELLUM

(*Obnovení totality*)

Zvolení Gustava Husáka do funkce tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Československa – zaštitěné 156 hlasy ústavních činitelů dne 17. dubna 1969 – definitivně završilo etapu *Pražského jara*. Přestože společnost do posledních chvíle důvěřovala v udržení demokratické orientace socialismu, první jarní měsíce roku 1969 s sebou přinesly, rozhodnutím ústředního výboru komunistické strany, plán zcela odlišný: „(...) vymazat (...) z vědomí vzpomínky na demokratizační tendence 60. let, případně izolovat ty, kteří se nechtěli nové situaci přizpůsobit.“⁵⁰ Po krátké době demokratizace nastoupilo období tzv. *normalizace* a s ním i restaurace totalitní moci.

Cesta k upevnění totalitního režimu vedla v první řadě přes hromadné sdělovací prostředky. Již dne 24. dubna 1969 došlo k zastavení časopisu *Politika*, o šest dní později *Úřad pro tisk a informace* udělil důtku časopisu *Plamen*. V průběhu měsíce května dostali vydavatelé za úkol vypracovat ideový rozbor jednotlivých periodik – včetně důkladných prověrek zaměstnanců. Dne 15. května 1969 zastavil *Úřad* vydávání žurnálů *Listy*, *Reportér*, *MY 69* a *Plamen*, později pak periodika *Svět práce*, *Tvář*, *Host do domu*, *Červený květ* nebo *Index*.⁵¹ Z mediálního i literárního světa byly vyloučeny nežádoucí osoby, v průběhu *Pražského jara* negující podobu sovětského socialismu.

Prostor ve sdělovacích prostředcích oproti tomu dostala třída žurnalistů s politickou mocí názorově loajálních. Nově zmocnění novináři bezprostředně dementovali události roku 1968 a proti reformním jedincům zahájili denunciační zásahy. Oddanost režimu deklarovali dne 17. května 1969 prostřednictvím provolání *Slovo do vlastních řad*. V listině, již k uvedenému datu publikoval deník *Rudé právo*, zdůraznili nesouhlas s protisocialistickými aktivitami novinářské obce v uplynulých letech a – v souladu s názory Sovětského svazu – označili tyto praktiky za kontrarevoluční: „To, co se obvykle nazývalo "pomocí Dubčekovi", nebylo ve skutečnosti nic jiného než soustavný nátlak na vedoucí představitele a orgány strany (...), který směřoval k jedinému cíli: spoutat jejich ruce, přimět je k pasivnímu přihlížení "spontánnímu vývoji".“⁵² Reformní publicisty poté obvinili ze znevážení přátelství se Sovětským svazem a šikany stranicky smýšlejících

⁵⁰ JANOUŠEK, Pavel, a kol. *Dějiny české literatury 1945 -1989: III. 1958 - 1969*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. s. 17

⁵¹ Kalendárium roku 1969. In CYSAROVÁ, Jarmila. 1999 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: < http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1969_05.php>.

⁵² Slovo do vlastních řad. In RŮŽIČKA, Daniel. [online]. 3. 9. 1968 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: < http://www.totalita.cz/txt/txt_slovo.php>.

spoluobčanů: „Byli současně napadáni všichni, kdo své přátelství k Sovětskému svazu neskrývali. Tito lidé byli nejen zbaveni svého práva na svobodu slova, ale nadto veřejně pomlouvání a špinění (...).“⁵³ Prohlášení z více než čtyř tisíc příslušníků novinářské obce podpořilo pouhých 350 signatářů – „Přátelé Sovětského svazu“ se k vytoženému slovu dostali, nebylo ovšem proneseno natolik silným hlasem, jakým je hlas demokracie.

Dne 9. srpna 1969 se pokusil spisovatel Václav Havel naposledy apelovat na osobu Alexandra Dubčeka. V dopise, určeném do státníkových rukou, naléhavě žádal o podporu polednovému *socialismu s lidskou tváří*. Žádal ho o osobní oběť, jež by českému národu jednoznačně ukázala na korektnost demokratizačního procesu, a v očích veřejnosti tak oslabila snahu Sovětského svazu o znevážení obrodného procesu: „(...) musím mluvit tak, jak mluvím, a jako jedinou skutečně smysluplnou cestu Vám doporučovat tu, která je pro Vás – bohužel – asi nejtěžší a nejnebezpečnější: cestu pravdy. (...) Svým činem byste nám všem nastavil morální zrcadlo podobně mocné, jako bylo to, jež nám před časem nastavil Jan Palach.“⁵⁴

Nový symbol mravní odvahy nicméně na zasedání Federálního shromáždění dne 22. srpna 1969 nevzplanul. Alexandr Dubček, společně s prezidentem Ludvíkem Svobodou a předsedou vlády Oldřichem Černíkem, podepsal *zákonné opatření 99/1969 Sb.*: „Toho, kdo svou činností narušuje socialistický společenský řád a ztrácí tím důvěru potřebnou k zastávání (...) svého dosavadního pracovního místa, lze z funkce odvolat, popřípadě s ním i okamžitě rozvázat pracovní poměr. (...) U trestných činů pobuřování, (...) hanobení republiky a jejího představitele, (...) hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitelů (...) zvyšují se horní hranice trestu odnětí svobody (...).“⁵⁵ Alexandr Dubček tímto aktem českému národu zmíněnou cestu pravdy neukázal, podpisem *tzv. náhubkového zákona* však dopomohl otevřít novou cestu pro tvůrčí inteligenci – cestu do *tzv. disidentského ghetta*.

---

⁵³ Slovo do vlastních řad. In RŮŽIČKA, Daniel. [online]. 3. 9. 1968 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: < http://www.totalita.cz/txt/txt_slovo.php>.

⁵⁴ HAVEL, Václav. *Dopis Alexandru Dubčekovi* [online]. Praha: Torst, 1999 [cit. 2011-07-10], s. 4 -5. Dostupné z WWW: <http://archive.vaclavhavel-library.org/kvh_search/itemDetail.jsp?id=641>.

⁵⁵ Zákonné opatření 99/1969 Sb. 22. 8. 1969. Dostupný z WWW: <http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1969-099.pdf>.

4.1 DESET KROKŮ DO DISIDENTSKÉHO GHETTA

(Manifest Deset bodů)

Na již zřejmý odklon od myšlenky *socialismu s lidskou tváří* reagovali zástupci inteligence při příležitosti výročí srpnové okupace – dne 21. srpna 1969 – manifestem *Deset bodů adresovaných Federálnímu shromáždění ČSSR, České národní radě, federální vládě, vládě České socialistické republiky a ÚV KSČ*.

Prohlášení zformované do deseti bodů označilo posrpnové události v republice za bezdůvodný akt mocenské propagandy, neboť demokratizační proud – dle znění manifestu – nesměřoval k destrukci základních principů socialismu, nýbrž k nezbytné morální obrodě společnosti: „Nebyl tu (...) ohrožen socialismus, ohroženo bylo jen postavení lidí, kteří jej 20 let kazili.“⁵⁶ Plně si vědomi možných dopadů prohlášení: „chceme s rizikem, že se nám dostane primitivní odvety, vyslovit tento svůj postoj“⁵⁷, vyjádřili signatáři své odhodlání postavit se proti porušování práv občanů, jimž byl prostřednictvím cenzurních zásahů odepřen nárok na svobodný názor: „Pohrdáme cenzurou, jejíž zavedení nás zařadilo mezi politováníhodné národy, které nesmějí mluvit k sobě ani ke světu. (...) Vyhrazuje si právo nesouhlasu, který projevujeme tím, že budeme odporovat zákonnými metodami všemu, co bude proti našemu rozumu a lidskému svědomí a proti našemu přesvědčení jako občanů usilujících o socialismus demokratický a humánní nebo co bude proti dobrým tradicím této země.“⁵⁸ Čistky v politické a mediální oblasti označili za akt, jenž přivádí československou společnost do stavu strachu a deziluze: „(...) když hrubé zásahy do složení státních orgánů i občanských organizací mají zastrašit lidi, když bezectní pisatelé v novinách mizerné úrovně zřejmě připravují atmosféru pro horší věci, prohlašujeme zřetelně, že právo nesouhlasit s císařem a vládou je odvěké přirozené právo člověka.“⁵⁹

Stylizace dokumentu – stejně jako v případě manifestu *Dva tisíce slov* – připadla na osobu spisovatele **Ludvíka Vaculíka**. Charakter dokumentu se ovšem nenesl v duchu radikálních reformních tendencí, požadoval pouze jediné: obnovení základního lidského práva – práva na svobodný projev. Reformní inteligence se tak z postavení politické opozice začala postupně transformovat do opozice nepolitické: občanské.

---

⁵⁶ VACULÍK, Ludvík. *Nepaměti: 1969 - 1972*. Praha: Mladá fronta, 1998. s. 129.

⁵⁷ Tamtéž, s. 130.

⁵⁸ Tamtéž, s. 133.

⁵⁹ Tamtéž, s. 133.

Rovněž československá společnost se vlivem normalizačních ustanovení změnila – smířila se s životem ve světě omezených privátních jistot. Provolání *Deset bodů* tak zůstalo bez větší sociální odezvy.

Reakce ústavních činitelů byla oproti tomu značně umocněna. Na základě nově zmocněného *náhubkového zákona* bezprostředně uvalili vyšetřovací vazbu na signatáře dokumentu Luděk Pachmana, Jana Tesaře a poslance České národní rady Rudolfa Battěka. Spisovatelé Václav Havel, **Ludvík Vaculík** či novinář Karel Kyncl absolvovali formální pohovory: „Krajský prokurátor v Praze podává žalobu na Luděk Pachmana, (...) Ing. Rudolfa Battěka, (...) Dr. Jana Tesaře Csc.. (...), Ludvíka Vaculíka (...) a Václava Havla. Dopustili se jednání pro společnost nebezpečného, které záleželo ve společnosti k tomu, aby z nepřátelství k socialistickému a státnímu zřízení republiky prováděli podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státní zřízení a jejím mezinárodním zájmům.“⁶⁰

Stíhaní intelektuálové byli po deseti měsících výkonu trestu bez soudního procesu propuštěni.

---

⁶⁰ *Proměny pražského jara: Sborník studií a dokumentů*. Vyd. 1. AV ČR - Ústav pro soudobé dějiny, Doplněk, 1993. Osudy a smysl petice Deset bodů ze srpna 1969, s. 290-291.

5 DVORANA DISENTU

(Formování disidentského ghetta)

Stranické orgány dosáhly na počátku 70. let stanoveného cíle. Prostřednictvím personálních čistek a soudních postihů odstranily ze zorného pole společnosti reformátory spojené s obrodným procesem *Pražského jara*. Občanskou společnost izolovaly od možnosti podílet se na běhu veřejných záležitostí, nechaly jí však dostatečný – leč omezený – prostor pro vlastní seberealizaci. Společnost postupně rezignovala na touhu po demokratických svobodách a přizpůsobila se životu pod záštitou tzv. *reálného socialismu*.

V prosinci roku 1969 proběhl politický proces se zástupci *Hnutí revoluční mládeže*, jež aktivně organizovali demonstrace k srpnovému výročí sovětské okupace. V létě roku 1972 odsoudil státní aparát dalších čtyřicet sedm pro režim nekonformních osob. Rozsudek vynesl celkem 118 let vězení. Politické procesy postupem času transformovaly v řízení občanská – perzekucím začaly vedle politických reformátorů podléhat rovněž osoby, které na počátku normalizace zvolily svobodné povolání: tito lidé čelili obvinění z příživnictví.

Zástupce inteligence, jež odmítli sklonit hlavu před novou strategií, donutila situace opustit veřejný prostor a stáhnout se do ústraní, kde začali formovat občanské opoziční hnutí – *disidentské*. Mediální kritiku, znemožněnou v roce 1969, začali představitelé *disentu* suplovat korespondencí negativně hodnotící státní zásahy. Krize lidské společnosti se v jejich očích posunula z roviny politické do roviny existenciální.⁶¹

Dne 8. dubna 1975 zaslal v tomto duchu spisovatel Václav Havel *Otevřený dopis Gustavu Husákovi*. Pokusil se o první analýzu normalizací „konsolidované“ společnosti: „Odvažuji se tvrdit, že – navzdory všem vnějším líbivým faktům – vnitřně *naše společnost nejen vůbec zkonsolidovaná není*, ale upadá naopak do stále hlubší krize. (...) Bylo dosaženo pořádku. Za cenu zmrtnění ducha, otupení srdce a zpustnutí života. Bylo dosaženo vnější konsolidace. Za cenu *duchovní a mravní krize společnosti*. (...) Je to *pořádek bez života*.“⁶² Za hlavního viníka morálního úpadku Havel označil státní policii a s ní spojený rozmach denunciačních aktivit, jež zahnały společnost do strachu o existenční zázemí: „Proč se vlastně lidé chovají tak, jak se chovají; (...) žene je k tomu *strach*. (...) každý má co ztratit, a každý má tudíž důvod ke strachu.“⁶³ V tomto smyslu

⁶¹ OTÁHAL, Milan. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1969-1989*. Praha: Dokořán, 2005. Programová orientace disentu 1969-1989, s. 35.

⁶² HAVEL, Václav. *Dopis Gustavu Husákovi* [online]. Praha: Torst, 1999 [cit. 2011-07-10], s. 7, 12. Dostupné z WWW: <http://archive.vaclavhavel-library.org/kvh_search/itemDetail.jsp?id=648>.

⁶³ Tamtéž, s. 1.

odkázal nejen na rozklad života společenského, nýbrž i kulturního: „Celek (...) legální kultury má (...) jeden základní znak: (...) *vykastrování nástroje lidského, a tedy i společenského sebeuvědomění*.“⁶⁴

Rozsáhlá úvaha narazila v rámci kulturního kontextu také na téma nejcitlivější: otázku svobody: „Mluvím o předběžném zatykači na všechno vnitřně svobodné (...). Mluvím o *zatykači na kulturu*, který Vaše vláda vydala.“⁶⁵ Upozornil na to, že sociální útlak – strach, přetvářka i z nich pramenící zbabělost – má za následek pouze vnitřní dezintegraci člověka. Dopad dezintegrace demonstroval na příkladu nejradiálnějším: osobě Jana Palacha: „Jeden takový výbuch jsme nedávno zažili. Ti, kteří po léta ponižovali a uráželi člověka, a kteří pak byli tak šokováni, když se tento člověk pokusil ozvat, nazývají dnes tu dobu dobou "vzplanutí vášní". Jaké vášně však vlastně vzplanuly? Kdo ví, jak dlouhé a obsáhlé ponižování tomu výbuchu předcházelo (...), měl by být spíš zaražen tím, jak relativně klidnou, věcnou, a dokonce loajální podobu ten celý "výbuch" měl.“⁶⁶

Vláda v čele s Gustavem Husákem – od května roku 1975 vykonávajícím funkci prezidenta Československé republiky – nicméně zůstala loajální k požadavkům Moskvy. V březnu roku 1976 nechal stranický aparát zatknout členy undergroundové skupiny *The Plastic People of The Universe*. Vycházel předpokladu, že proces – zahájený v září roku 1976 – proběhne bez většího zájmu společnosti, neboť zástupci undergroundu byli režimem veřejně vydáváni za narušitele pořádku.⁶⁷ Ohlas intelektuálů, který vyvstal již koncem roku 1976, tyto předpoklady jednoznačně vyvrátil.

---

⁶⁴ HAVEL, Václav. *Dopis Gustavu Husákovi* [online]. Praha: Torst, 1999 [cit. 2011-07-10], s. 8. Dostupné z WWW: <http://archive.vaclavhavel-library.org/kvh_search/itemDetail.jsp?id=648>.

⁶⁵ Tamtéž, s. 9.

⁶⁶ Tamtéž, s. 15.

⁶⁷ OTÁHAL, Milan. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1969 -1989*. Praha: Dokořán, 2005. Programová orientace disentu 1969-1989, s. 35.

5.1 NEPŘÁTELE STÁTU ČÍSLO 77

(*Charta 77*)

Míra represe, s jakou státní orgány zasáhly proti hnutí undergroundu, zmobilizovala doposud izolované skupiny československé – tvůrčí i politické – inteligence. Zástupci z řad exkomunistů Jiří Hájek a Zdeněk Mlynář společně se spisovatelem Pavlem Kohoutem, Václavem Havlem a **Ludvíkem Vaculíkem** zformovali během tří diskusních schůzek platformu prohlášení, jež v průběhu prosince 1976 podepsalo 243 signatářů. Dokument byl oficiálně datován ke dni 1. ledna 1977 a označen jako *Prohlášení Charty 77*. Text v tomto případě nebyl pouze proklamací nesouhlasného postoje k vládním praktikám, nýbrž – a to především – konstitutivní listinou, deklarující cíle neformální občanské iniciativy bez pevné organizační struktury – *Charty 77*.

Prohlášení se odvolávalo na Mezinárodní pakty upravující občanská, sociální a kulturní práva, jež byly vládními představiteli Československa podepsány dne 7. října 1968 a – na základě *Helsinských dohod* – poté dne 23. března 1976 uvedeny v platnost. Ve svém znění upozornilo na body, v nichž jsou v rozkol s jednotlivými články paktů lidská práva v Československu omezována či občanům přímo upírána. Do těchto odvětví zařadilo například právo na svobodný projev: „Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení“⁶⁸, zákaz svévolného zasahování do soukromého života: „(...) Ministerstvo vnitra nejružnějšími způsoby kontroluje život občanů, například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním (...) apod.“⁶⁹ nebo právo zaručující občanům svobodně opustit zemi: „pod záminkou "ochrany národní bezpečnosti" je toto právo vázáno na různé nepřijatelné podmínky.“⁷⁰

Samotnou *Chartu 77* charakterizoval dokument jako neformální seskupení lidí založené na dobrovolnosti, nikoli podmíněné organizovaností, které hodlá na základě solidarity a přátelství pečovat o dodržování lidských práv i společenských ideálů: „Charta 77 je volné (...) a otevřené společenství lidí různých přesvědčení a profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě. (...) Patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou a účastní se její práce

---

⁶⁸ CÍSAŘOVÁ, Blanka; PREČAN, Vilém. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989 : Svazek 1*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 2.

⁶⁹ Tamtéž, s. 2.

⁷⁰ Tamtéž, s. 2.

a podporuje ji.⁷¹ Zdůraznil také, že intencí není vytvořit základnu politické opozice, nýbrž iniciativně sloužit obecnému zájmu: „Nechce vytyčovat vlastní programy politických či společenských reforem nebo změn, ale vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí.“⁷² Volbu pojmenování – *Charta 77* – poté explikoval slovy: „Svým symbolickým názvem zdůrazňuje (...), že vzniká na prahu roku, který byl prohlášen rokem práv politických vězňů.“⁷³

Provolání uzavřené vizionářskou větou: „Věříme, že Charta 77 přispěje k tomu, aby v Československu všichni občané pracovali a žili jako svobodní lidé“⁷⁴ podepsali zástupci různých společenských vrstev. Československá tvůrčí inteligence byla – vedle zmíněných autorů – zastoupena jmény jako Otka Bednářová, Jiří Brabec, Václav Černý, Jiří Dientsbier, Petr Kabeš, Alexandr Kliment, Jiří Kolář, Karel Pecka, Dominik Tatarka, Jan Trefulka, Milan Uhde, Jiří Hanzelka, Zbyněk Hejda či Josef Hiršal.⁷⁵ Dne 24. dubna 1978 vznikl *Výbor na obranu nespravedlně stíhaných*, jenž v duchu *Prohlášení* evidoval protiprávní soudní stíhání.

Rozsáhlou občanskou iniciativu, jež dosáhala za hranice Československého státu, vládní orgány na tzv. *smetiště dějin* plně odklidit nedokázaly. Začaly proto alespoň separovat a veřejně kompromitovat osobnosti – z pozice tvůrců či signatářů – s činností *Charty 77* spojené. Hlavním prostředkem diskreditace se stala podrobená média. Magazíny *Květy*, *Ahoj na sobotu* či *Lidová demokracie* v průběhu roku publikovaly kompromitující články a fotografie spisovatelů Pavla Kohouta a **Ludvíka Vaculíka**. *Československý rozhlas* vedle nich odvysílal sérii diskreditačních pořadů na téma: *Kdo je Ludvík Vaculík? (případně Václav Havel, Václav Černý nebo Jan Patočka)*.

Již dne 12. ledna 1977 otiskl deník *Rudé právo* pamflet s názvem *Ztroskotanci a samozvanci*. S neskryvaným odporem označil občanskou aktivitu za metodu buržoazní štvance, která se snaží morálně podlomit levicový politický systém: „Jeho (...) úkolem je pacifikovat lidové protikapitalistické hnutí, morálně podlomit a zlomit jakékoli hnutí levicové, rozbít je, imunizovat pracující před myšlenkami vědeckého socialismu (...).“⁷⁶ Přední iniciátory *Charty 77* označil za samolibé ztroskotance, jež se snaží ve službách

---

⁷¹ CÍSAŘOVÁ, Blanka; PREČAN, Vilém. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989 : Svazek 1*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 3.

⁷² Tamtéž, s. 3.

⁷³ Tamtéž, s. 3.

⁷⁴ Tamtéž, s. 3.

⁷⁵ Tamtéž, s. 3-5.

⁷⁶ *Ztroskotanci a samozvanci*. *Strana demokratického socialismu.cz* [online]. 28. 3. 2005, 1, [cit. 2011-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.sds.cz/view.php?cislocianku=2005032802>>.

kapitalismu rozpoutat sociální kontrarevoluci: „(...) pár agentů imperialismu typu Mlynáře, Kriegela, Havla, Hájka, Patočky, Vaculíka bez špetky cti a svědomí spřádá plány, které nemají a nemohou mít jiné poslání než přípravu kontrarevoluce.“⁷⁷

Naznačil, že veškeré reformní tendence – odkazující na etapu *Pražského jara* – budou státem nekompromisně potlačeny: „Lidé, kteří chtěli propašovat do našeho domova kontrarevoluci, už jednou dostali po zásluze. Musí si být přece vědomi, že jakékoli nové pokusy musí ztroskotat v samém zárodku. Rok 1968 se opakovat nebude. Dnes plně platí gottwaldovské: Republiku si rozvracet nenecháme!“⁷⁸

Vedle mediálních útoků museli signatáři čelit rovněž zásahům do života osobního: kontrolám korespondence, odposlechům či soustavnému fyzickému dohledu. Byly jim nepodloženě odebírány – občanské či řidičské – legitimace a jejich potomkům často upřeno právo na vzdělání. Část signatářů byla stranickým aparátem uvržena do domácí izolace nebo uvězněna.⁷⁹ Ostatní příslušníci *disentu* docházeli k pravidelným výsledkům. Státní aparát se pomocí výhrůžek, represí a slibů pokoušel o dezintegraci nežádoucích společenství, o rozmělnění posledních zrnků demokratického odporu: umlčení svobodného slova.

---

⁷⁷ Ztroskotanci a samozvanci. *Strana demokratického socialismu.cz* [online]. 28. 3. 2005, 1, [cit. 2011-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.sds.cz/view.php?cislocclanku=2005032802>>.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. Brno: Doplněk, 1995. s. 21.

6 ÚSTA NA PETLICI (*Doslov*)

„*Onehdy jsem kdesi četl, že my Češi jsme statečný národ: jedni za komunismu statečně odešli do zahraničí, druzí zůstali statečně doma.*“

√1

S nástupem normalizačního režimu vyvstalo před československým obyvatelstvem nelehké rozhodnutí: zůstat, nebo odejít. Desetitisíce občanů zvolily možnost druhou: emigraci. Patřili mezi ně i osobnosti tvůrčí inteligence: Arnošt Lustig, Josef Škvorecký, Jan Beneš, Ludvík Aškenazy, Věra Linhartová, Ivan Diviš, A. J. Liehm, Eduard Goldstücker nebo Milan Kundera.

Spisovatelé, kteří se rozhodli normalizačním režimu vzdorovat vně republiky, ztratili možnost oficiálně – mediálně i knižně – publikovat svá díla. Na toto normalizační gesto se ovšem rozhodli odpovědět „kontrarevolučním“ stylem sobě vlastním. Hledání alternativních edičních forem vedlo v roce 1972 k založení první samizdatové *edice Texty přátel*, během 70. let ji následovalo nespočet edic dalších, například: *Edice Expedice*, *Kvart* nebo *Česká Expedice*. Samizdatovou *pochodní č. 1* se nicméně stala, rukou **Ludvíka Vaculíka** založená, *Edice Petlice*.

Od roku 1973 publikovala více než čtyř stovky knižních titulů od československých i zahraničních autorů: Ludvík Vaculík: *Morčata*, Pavel Kohout: *Život v tichém domě*, Bohumil Hrabal: *Postřižiny*, Karel Šiktanc: *Český Orloj*, Jiří Gruša: *Dotazník aneb modlitba za jednoho přítele*, Eva Kantůrková: *Černá hvězda*, Alexandr Kliment: *Nuda v Čechách*, Josef Hiršal: *Vínek vzpomínek*, Zuzana Brabcová: *Daleko od stromu* a další.

Literární kritik Milan Šimečka napsal v roce 1979 fejeton, v němž subjektivně zhodnotil činnost českého samizdatu. Článek s názvem *Knihy-neknihy*, vydaný v souboru fejetonů *Sólo pro psací stroj*, obsahoval tato slova: „ (...) knihy-neknihy obešly smrt české literatury. Téměř všechny mě přesvědčovaly o tom, že ještě žije bohatá a čistá řeč, tak odlišná od řeči novin, která mi zní jako štěrk padající do zásobníku. (...) Za některé bylo drze zapláceno a draze se platí: vězením, ponížením a úzkostí. Avšak jedno je jisté: ať bude, jak bude, budou to knihy-neknihy, které vydávají svědectví o době, ve které jsme žili.“⁸⁰ – Takový pohled nabízí dílo **Ludvíka Vaculíka**: *Český snář*.

---

⁸⁰ ŠIMEČKA, Milan. *Knihy-neknihy* [online]. Köln am Rhein : Index, 1984 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=2&sid=70>>.

II OBRAZ DISIDENTSKÉHO „GHETTA“ V DÍLE LUDVÍKA VACULÍKA

„Ten slavný IV. sjezd spisovatelů v roce 1967: konečně příležitost, kdy mi nemůžou vzít mikrofon. Řeknu, co všichni vědí, ale proč to doposud neřekli?“

„Že jsem jednal správně i pro sebe, pociťoval jsem až později, když mne vyloučili z KSČ: zvláštní euforii, jakýsi návrat ke svobodě.“

Ludvík Vaculík

7 MEA CULPA

(Vaculíkův rozchod s komunistickou stranou)

Úřední posudek, na jehož základě byl Ludvík Vaculík dne 19. září 1967 oficiálně zbaven členství v Komunistické straně Československa, klasifikoval spisovatele jako svérázného a přemýšlivého člověka, jenž svými kritickými postoji vyvolává konflikty s okolním světem. Jako hlavní rys jeho osobnosti vyzdvihl *individualismus*, jímž se Vaculík vyznačoval při svém vstupu do Komunistické strany Československa, a jehož následkem se s ní posléze definitivně rozešel: „V přihlášce za člena strany uvedl: "Podepsal jsem, že souhlasím se zásadami komunismu, ovšem jak těmto zásadám rozumím. Není vyloučeno, že jim někdy budu rozumět lépe nebo jinak. Nenávidím agitaci, jednostrannost, fanatismus jakéhokoli druhu. Nadevšechno je mi svoboda, a pokud nebude ohrožovat svobodu jiných, nevzdám se jí nikde a nikdy".“⁸¹

Dokument vznikl jako důsledek spisovatelova projevu ze dne 28. června 1967, proneseném na *IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů*. Záznam poukazoval na Vaculíkův zjevný odklon od ideologie socialismu a názorový rozchod s učením marxismu a leninismu: tedy programem samotné komunistické strany: „Pojetí moci, socialistického státu, politické strany dělnické třídy, tříd a úlohy mas tak, jak je vyjádřil Ludvík Vaculík na *IV. sjezdu SČSS*, nemají nic společného s učením marxismu-leninismu; jsou směsí idealismu a anarchismu. (...) Proto se navrhuje vyloučit Ludvíka Vaculíka z Komunistické strany Československa.“⁸²

Spisovatelův zásadní rozkol s ideologií nepramenil pouze ze situace vzniklé na samotném sjezdu Svazu československých spisovatelů. Stal jeho konečným vyústěním. Vaculík se setkával s dopadem moci komunistického aparátu na soudobou společnost – zejména pak jeho destrukčním vlivem na mladou generaci – již od roku 1958 jako redaktor rubrik *Včera mi bylo patnáct* a *Mikrofon mladých* v *Československém rozhlase*. Svě negativní poznatky proklamoval rovněž na stránkách *Literárních novin*, kde od roku 1965 působil na pozici redaktora společensko-politické rubriky. Nesl tak značný podíl na kritickém charakteru periodika. Rozčarování politickou strategií v roce 1966 promítl rovněž do své poslední oficiálně vydané knihy *Sekyra*.

---

⁸¹ Návrh k vyloučení z Komunistické strany Československa (1967). *Ludvík Vaculík.cz* [online]. 19. 9. 1967 [cit. 2011-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=1&sid=113>>.

⁸² Tamtéž.

Dne 17. června 1967 vyšel na stránkách *Literárních novin* článek *Slovo má Ludvík Vaculík*, v němž autor odpovídal na dotazy spisovatele A. J. Liehma. Rozhovor odkazoval k ústředním otázkám knihy *Sekyra*, v jejichž kontextu obsáhl i autorův subjektivní názor na sociální dopad politických praktik: „(...) jak je možné, že někdo nebo něco pořád potřebuje, aby lidé byli co nejbezcharakternější a nejpoddanější? Že si vynucuje souhlas bez ohledu na morální devastaci lidí, k níž přitom dochází. (...) Jeden trouba s tupým ksichem přetrumfne v každé obecní politice deset ušlechtilých, inteligentních lidí.“⁸³

Promluvil také o úloze literatury ve společnosti, v níž spatřoval nejen prostředek pro obohacení lidského ducha, nýbrž i způsob, jakým lze reflektovat politické události: „Vztahy k vnějšímu světu jsou stejně lidské jako vztahy, jejichž dějištěm je lidské nitro. (...) Pro mě je literární úspěch, když okresní hejtman musí odstoupit pod tlakem upřených očí celého okolí. (...) To by byl literární úspěch: kdyby ti, proti kterým je knížka psána, prostě po jejím přečtení zdechli.“⁸⁴

Obsah článku se, jako manifestace neloajálnosti k režimu, promítl do uvedeného návrhu na exkomunikaci autora z řad komunistické strany. Jeho potenciál se nicméně v roce 1968 vtiskl i do dokumentu odlišného: manifestu *Dva tisíce slov*. Autor v něm hlasem tvůrčí inteligence opětovně vyjádřil nesouhlas s praktikami komunismu i odbornou kvalitou lidí, jež zastávají nejvyšší státní funkce. Dopad tohoto prohlášení byl pro Ludvíka Vaculíka závažnější než rozhodnutí o odebrání stranického členství, z autora doposud režimem více či méně tolerovaného se v očích Sovětského svazu stala *persona non grata*: nežádoucí šířitel kontrarevolučních tendencí.

---

⁸³ LIEHM, A. J. Slovo má Ludvík Vaculík. *Literární noviny*. 17. 6. 1967, 16, 24, s. 1.

⁸⁴ Tamtéž, s. 3.

7.1 KDO JE LUDVÍK VACULÍK?

(Mediální diskreditace Ludvíka Vaculíka)

Pozornost normalizačního vedení získal Ludvík Vaculík již na počátku 70. let, předně zásluhou zmíněného manifestu *Dva tisíce slov. Oddělení pro stranickou práci ve sdělovacích prostředcích* vypracovalo ke dni 5. června 1969 zhodnocení autorovy publicistické činnosti prováděné od srpna roku 1968 až do června roku 1969: tedy v období nástupu normalizačního režimu.

Ve svém obsahu vyzdvihlo kritické fejetony *Ostatně soudím*: „Už pátý měsíc se zaťatými zuby. Jenom hněv, lítost, často i strach a pořád sebeovládání. Nejvyvolávanější občanskou ctností se stal rozum. Hleďme! Ačkoliv je to všecko nejvíc proti rozumu“⁸⁵, *Jak dál*: „(...) jsem krom práce pro pohotovost k demonstracím i stávkám. Naše zvýšená teplota trvá, oni nepřestali. Extrémisté také mají své pohotovosti, a mnohem sprostší“⁸⁶ nebo povídku *Aktivní prostor* vztahující se na osobu Gustava Husáka: „Od zmíněného H-ova projevu přešla řeč na aktivní prostor... Když jsem přišel domů, chtěl jsem zas dělat rozbor toho doktorova projevu, který mě nas. (...)“⁸⁷

Závěrečné shrnutí klasifikovalo Ludvíka Vaculíka jako nepřizpůsobivého autora, jenž se odklonil od základních principů vnitrostranického života. Podtrhlo spisovatelovu přetrvávající snahu o nátlak na vedení komunistické strany umocněný agitačními výzvami k veřejným stávkám a demonstracím. Uvedené prvky zhodnotilo jako rozpor s morálními zásadami publicistiky: „(...) používá všech možných prostředků – včetně těch, které jsou v přímém rozporu s novinářskou etikou: jednostranným líčením (...) názorů nebo činností, různými narážkami a nepodloženými obviněními, zaměřenou diskreditací u široké veřejnosti apod.“⁸⁸

V květnu roku 1969 zastavil *Úřad pro tisk a informace* vydávání Vaculíkova domovského periodika *Listy*. Spisovatel na to konto zvolil svobodné povolání a pod tlakem stranického aparátu opustil oficiální scénu – „nálepka“ protisocialistického autora mu znemožnila vydání v pořadí páté knihy *Morčata*.

S tvůrčími a opozičními aktivitami Ludvík Vaculík neustal ani za hranicemi vládou vymezeného prostoru. V roce 1972 založil samizdatovou edici *Edice Petlice*, v níž o rok

---

⁸⁵ Charakteristika publicistické činnosti Ludvíka Vaculíka v období od listopadu 1968 do května 1969. *Ludvik Vaculik.cz* [online]. 5. 6. 1969 [cit. 2011-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=121&sid=123>>.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

později publikoval první – režimem zakázanou – knihu *Morčata*. Od roku 1975 pak začal sociální a politickou situaci znovu subjektivně reflektovat prostřednictvím fejetonů, jejichž vydání zaštitily zahraniční žurnály či opisy šířené v rámci *Edice Petlice*.

Spisovatel od srpna roku 1969 podléhal, jako tvůrce manifestů *Dva tisíce slov*, *Deset bodů* a později šířitel neoficiální literatury, nepřetržitě dohledu *Státní bezpečnosti*. Masivní nátlak na jeho osobu vyvstal počátkem roku 1977: jako spolutvůrce a signatář *Prohlášení Charty 77* čelil denunciačním útokům ze strany vládních institucí i hromadných sdělovacích prostředků.

Magazín *Ahoj na sobotu* uveřejnil v lednu roku 1977 kompromitující fotografie, na nichž byl spisovatel – oděný do roucha Adamova – uložen na hrobce hřbitova v obci Stražnice. Doprovodný článek s názvem: *To je také „svoboda projevu“* prezentoval snímky jako důkaz Vaculíkovy nemorálnosti a vyznavačství zvrácených hodnot: „Morální zvrácenost, exhibicionismus, perverze, to jsou "hodnoty", jejichž vášnivým vyznavačem se L. V. stal. A to jsou také jediné "zbraně", které mu zbyly.“⁸⁹ Článek zdůraznil skutečnost, že choulostivé snímky uvolnil z archivu sám jejich hlavní aktér: „L. V., který se v poslední době specializoval na vydávání ilegálních tiskovin, dal do oběhu sérii pornografických obrázků, prý na podporu "boje za lidská práva".“⁹⁰ Obdobné fotografie v březnu roku 1977 uveřejnil rovněž magazín *Květy*: „Ludvík Vaculík – v deseti letech zázračné dítě, bývalý žurnalista a tak trochu i spisovatel, který to ve svých padesáti letech dotáhl až na prvního československého fotomodela pornografie a zrádce současně.“⁹¹

---

⁸⁹ Otřesné? Neuvěřitelné? Ale pravdivé! : To je také "svoboda projevu". *Ahoj na sobotu*. 21. 1. 1977, č. 3, s. 1

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ VITOUŠ, Jirí. Komentář. *Květy*. 12. 3. 1977, č. 10, s. 2

8 PSÁNO ŽIVOTEM

(Kniha Český snář)

Zákaz publikace, oficiální degradace autorových knih a předně sociální útlak ze strany médií i *Státní bezpečnosti* dovedly na konci 70. let Ludvíka Vaculíka do hluboké tvůrčí krize. Cestu z ní mu dopomohl nalézt spisovatel Jiří Kolář: „Pobídl mě k tomu, abych psal. Když jsem si stěžoval, že nemůžu, řekl mi: "Piš, když nemůžeš".“⁹² Na radu zmíněného autora začal Ludvík Vaculík v lednu roku 1979 pořizovat deníkové záznamy odrážející jeho každodenní život: psal o tom, že psát nemůže.

Kniha *Český snář*, vydaná roku 1981 samizdatově v *Edici Petlice*, autorovu původní motivaci dalece přesáhla. Z počátečního „psaní o psaní“ vznikla publikace, jež ve svém obsahu vykreslila vnitřní podobu československého disentu. Vaculík do ní otiskl důvěrnou – ač stylizovanou – podobu soudobé společnosti: „Umínil jsem si tenkrát, že nic nezfalšuju a nepřikrášlím. Co s tím však teď? Pisatel se zmítá mezi potřebou upřímnosti a studem, jeho slova kolísají mezi dokumentem, jenž není všude zajímavý, a stylizací, jež to očividně má napravit.“⁹³(...) Milý čtenáři! Co ty víš! Těch podvodů, co dělá spisovatel na čtenářích.“⁹⁴

Román, fluktuující mezi dokumentem a fikcí, postihl tři základní roviny autorova života: rovinu snu: „Čtu před spaním, a pak se mi klidně zdá všední novinářský sen. Například, že mě vezmou zpátky do rozhlasu“⁹⁵, rovinu každodenního osobního života: „Onehdy mi Madla řekla, že naši kluci za mnou vedou takové komentáře: "Je to vlastně hanba, mohl by napsat takové věci, a tahá se po Praze s cizími pitomostmi!"“⁹⁶ a v neposlední řadě rovinu života za hranicí oficiálního vládního prostoru: „Řekl jsem, že když jsme se už jednou definovali jako svobodní lidé, Chartou i jinak, máme na svém území svobody užívat. Nemůžeme některé věci zamlčovat jen proto, že nás slyší StB.“⁹⁷ Prostřednictvím reflexe vlastního bytí autor aspiroval po vytvoření autentického obrazu společnosti zahnané do trvalého strachu o existenční zázemí a zbavené možnosti svobodně rozhodovat o individuální existenci. Zároveň se tak snažil překonat svou vlastní vnitřní dezintegraci a upevnit pocit niterní nezávislosti.

⁹² Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem ze dne 14. 4. 2011, viz příloha 1.

⁹³ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002, s. 420.

⁹⁴ Tamtéž, s. 36.

⁹⁵ Tamtéž s. 55.

⁹⁶ Tamtéž s. 17.

⁹⁷ Tamtéž s. 15.

8.1 PŘEPSÁNO REŽIMEM

(*Obraz mocenské struktury*)

Kniha *Český snář* vznikala v době, kdy společnosti za projev kritického slova hrozilo nebezpečí státního postihu: plynoucí z tzv. *náhubkového zákona*: „(...) myšlenka je jedna věc, soudruzi, a druhá je její dopad! Ale kdy tedy přijde nějaká vhodnější doba pro vyslovení myšlenky bez ohledů na dopad?“⁹⁸ Podoba totalitního režimu proto není v díle reflektována přímou formou kritického líčení, nýbrž zaobaleně podávána prostřednictvím komparace mocenských principů 50. let s principy soudobé společnosti: „Jestli byste si před třiceti lety pomyslíl, že ještě dnes, po úplné třídní přeměně, budou nějaká děcka diskriminována za své rodiče nebo že mě budete přesvědčovat, abych se nezajímal o své zavřené přátele, kolegy a soudruhy.“⁹⁹ Charakter mocenské struktury kniha dokládá především pomocí záznamů o státních intervencích.

Potřeby mocenského aparátu, jež se na počátku 70. let přeorientovaly na dva základní cíle: izolovat občanskou společnost a dementovat etapu *Pražského jara*, *Český snář* charakterizuje jako snahu o znečitlivění sociálního zájmu a vymazání hlavních osobností revolučního hnutí z povědomí společnosti: „Dnešní moc zavírá na rozdíl od 50. let, kdy jejím cílem bylo přebourat společnost, své ojedinele vystupující odpůrce jakoby nerada a na kratší dobu, a to i proto, že nechce potvrzovat hrdiny, potřebuje dneska společnost uklidnit, vlastně umrtvit.“¹⁰⁰

Kniha kontextu popírání principů roku 1968 zaznamenává rovněž činnost stranické tvůrčí inteligence, jež se od roku 1969 pokoušela dementovat proces *Pražského jara*. Poukazuje na tendence komunistických autorů interpretovat demokratizační etapu *sovětsky přístupným* pohledem: tedy jako kontrarevoluční snahy: „Rok šedesátý osmý zdá se mi být zároveň onehdy a zároveň velice dávno. Že je to asi dost dávno, беру na vědomí, kdykoli čtu historické úvahy o něm. Vždycky jsem trochu i uražen tím, jak to všechno umějí zhodnotit, jaké věcné a takové moudré rozbory a dokonce dokumenty můžou už předvést, historikové.“¹⁰¹

Jako protipól k negování *Pražského jara* nabízí autor vlastní interpretaci režimu totalitního. Hovoří o něm jako o válce vedené administrativními zbraněmi, jež svou pravou podstatu ukazuje na postoji k nepřizpůsobivým jedincům: „Je to hrůzná obludná válka. Její

⁹⁸ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002, s. 18.

⁹⁹ Tamtéž, s. 247.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 18.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 154.

pouze menší rozloha není hlavním klasifikačním znakem. O povaze režimu nerozhoduje přeci to, jak jedná s deseti miliony poslušných, nýbrž to, jak se zachová k jednomu neposlušnému. Na tom se ukazuje jeho poměr k myšlence, k lidské osobnosti, k právu. (...) Jenom jakási neznámá administrativní záhat' dělí nás od masových hrobů."¹⁰²

8.2 SOCIÁLNÍ GHETTO

(*Obraz občanského společenství*)

V otázce občana a jeho postavení ve společnosti reflektuje kniha *Český snář* Vaculíkovo členství v Komunistické straně Československa: „Kolik vám bylo, když jste vstoupil do strany?" – "Dvacet roků" – "Takže vy jste od svých dvaceti let pracoval na tom, abychom tu dnes měly Rusy".¹⁰³ Navzdory názorovému rozchodu se stranickou ideologií autor nehovoří o vstupu do řad komunistů jako o mladické nerozvážnosti, nýbrž jej označuje za součást životního cyklu a vývoje osobnosti: „Všecko udělané platí, tedy výstup, i všechny další vstupy platí, všecko platí, co člověk udělá, a kdo pošetile protřídíuje minulost, bude tupý, a kdo se nezná ke svým částem, bude schizofrenik."¹⁰⁴

Samotný Vaculíkův odklon od ideologie komunistické strany poté vysvětluje jako následek svědomité zkušenosti s metodami, jimiž komunistická strana prosazuje principy socialismu v Československu: „Teprv špatná zkušenost staví mě do odporu (...). Zvláště špatnou mírou jsou programy, stanovy, ideologické poučky a morální předpisy. Už nikdy nebudu – jestli dožiju – v žádné straně!"¹⁰⁵

V otázce mocenské struktury a jejího destruktivního dopadu na československou společnost navázala kniha *Český snář* na autorovu kritickou názorovou linii zanesenou v příspěvcích z let 1967 – 1969 (*Soudruzi a soudružky, Dva tisíce slov, Deset bodů*). Vztah moci a občana charakterizuje jako setrvalý stav podřízenosti svobodného ducha totalitnímu režimu, jež pramení z absolutistických režimních praktik: „Neprohlížím si lidi v divadle ani na koncertě, nečekám od nich nic povzbudivého. Snáším jako trest, kdy musím někde poslouchat nějaké osudy: jsou všechny normalizačně špatné, předepsané, bezútěšné, (...),

¹⁰² VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002, s. 78.

¹⁰³ Tamtéž, s. 51.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 88.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 332.

jsou to osudy zestátněné, patří je odmítnout!“¹⁰⁶ Primárně se tak do *Českého snáře* promítá obraz deziluzivního společenství, jež se z názorově kompaktního národa přeměnilo v dezintegrované seskupení izolovaných jedinců: „Celá společnost téměř jednotná v soudu, rozlišená jenom v odhadu, jak dlouho to může trvat. Za deset let každý z nás musel ustoupit hloub do sebe, jednat s čím dál tím menší podporou zvenku, ale s důsledky stále těžšími.“¹⁰⁷ Návratem do roku 1967 *Český snář* ovšem vyvolává i reformní potenciál české kulturní obce, jež v lednu roku 1968 podnítl liberalizační proces *Pražského jara*. Nabízí tak komparativní pohled na občanskou společnost inspirovanou demokratickým procesem k boji za svá občanská práva a přesvědčení, k níž do kontrastu klade obraz společnosti „zkonsolidované“ normalizačním režimem: „Lidé úplně vykřikli, a co na mě z dopisů vane duchem už zapomenutým – byli to vědoucí, myslící a čtoucí lidé, vše jim bylo jasno, byli přesně na tepu a proudu. Byli mezi nimi ještě lidé republikánského písemného mravu, demokratického rozhledu po dějinách i sokolské hotovosti ještě jednou uvěřit v svou čest a jít!“¹⁰⁸

V ohlédnutí na tendence *Pražského jara* proklamuje nutnost resocializovat občanskou společnost: přesáhnout *disidentské ghetto*, znovu integrovat společenství uvědomělých lidí a převzít odpovědnost za kulturní a společenský vývoj ve státě: „K čemu je dobré, když na jedné straně bude se třpytit skupinka nezlomných bojovníků, zatímco na druhé straně celá společnost spadne do úplného rozkladu. Přežijeme tím, co zůstane v mravech kolektivu, a ne tím, co zůstane v literatuře.“¹⁰⁹

S ohledem na existenciální rovinu, do níž kolem roku 1975 politické opoziční hnutí transformovalo, neusiluje myšlenka na mobilizaci společnosti o radikální reformní činy, aspiruje pouze na nezbytné oživení občanských práv a zejména pak povinností: „Milionům lidí měl by dát někdo rozhřešení, že se neupálili jako Palach, pak, že nestávkovali, že šli k volbám, že nepodepsali Chartu 77 a že by nevydrželi asi různá násilí. Je však třeba říct jim, že všechny ostatní povinnosti jim zůstávají.“¹¹⁰

---

¹⁰⁶ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002, s. 68.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 51.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 153.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 25.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 25.

8.3 SOUDRUZI A SOUDRUŽKY

(*Obraz IV. sjezdu spisovatelů*)

Vedle aktuální problematiky 70. let reflektuje *Český snář* také události spojené s demokratickou obrodou československého socialismu na přelomu 60. a 70. let. Prostřednictvím retrospekce odhaluje záměr, s nímž dne 28. června 1967 přednesl Ludvík Vaculík projev kritiky na *IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů*: klasifikuje jej jako snahu o motivaci občanů k obdobným polemikám s podobou soudobé společenské situace: „To už jsem se staral, jak zademonstrovat, (...) že jsem svou řečí na sjezdu jenom chtěl ukázat, jak si myslím, že by měli mluvit všichni.“¹¹¹

Kniha poukazuje na skutečnost, že kladný společenský ohlas na manifestaci roku 1967 ovlivnil sociální i morální postavení Ludvíka Vaculíka: projev sympatií ze strany veřejnosti motivoval autora k obdobným revolučním skutkům, mezi něž patřil například manifest *Dva tisíce slov* z roku 1968: „Od té doby cítím jsem, že mě práce, povinnosti, výbojná povaha i závazek z řečeného slova tlačí do popředí dění a lidí a sirénní hlas slávy varuje mě před zkázou.“¹¹²

Přestože v důsledku *sjezdu* vyvstal v roce 1968 požadavek na Vaculíkovu nutnou politickou kandidaturu, *Český snář* dementuje spisovatelovu aspiraci po ovládnutí politické scény, proklamuje oproti tomu touhu po jejím podlomení: „Napadá mi až teď: nechtěl jsem ovládnout politiku, chtěl jsem ji zničit.“¹¹³ V tomto směru se autor neubráníl ironické reflexi srpnové intervence varšavských vojsk, jež pod záminkou pomoci zdravým komunistickým silám v Československu násilně zmrazila proces demokratické obrody společnosti: tedy i spisovatelovu touhu po „defenestraci“ principů sovětského socialismu: „Byl bych si snad i pomohl sám, svými způsoby, ale byl tu někdo, kdo viděl, že tolik potřebuju pomoci, a nemohl mi ji odmítnout: Sovětská armáda.“¹¹⁴

---

¹¹¹ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002. s. 154.

¹¹² Tamtéž, s. 153.

¹¹³ Tamtéž, s. 154.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 154.

8.4 POZNÁMKY O STATEČNOSTI

(*Obraz mladé generace*)

K problematice mladé generace měl Ludvík Vaculík blízko od konce 50. let, kdy spravoval rubriky *Včera mi bylo patnáct* a *Mikrofon mladých* v Československém rozhlase. V listopadu roku 1968 se společně s dalšími intelektuály zúčastnil konference mládeže na pražském Žofíně, jejímž ústředním tématem se stala otázka statečnosti: „Mladí lidé chtěli vědět, jak se mají zachovat, aby si později nemuseli vyčítat zbabělost.“¹¹⁵

Kniha zaznamenává Vaculíkův někdejší přístup k dané problematice. Autor v něm podmiňuje otázku statečnosti prvkem poznání: otázka statečnosti by se měla klást až tváří v tvář nebezpečí, jemuž musí člověk bezprostředně vzdorovat: „Klást tuto otázku, jestli jsem statečný, nebo zbabělý, bez toho, vůči čemu nebo v jaké souvislosti, k jakému účelu, to znamená sám sebe znervózňovat a bičovat se k činům, které předcházejí poznání. Proto nedovedu odpovědět na otázku, jestli mají mladí lidé demonstrovat, nebo ne...“¹¹⁶

V souvislosti s reformními tendencemi poukazuje *Český snář* na skutečnost, že přílišná touha po prosazování revolučního postoje může vést k vlastní sociální zaujatosti jedince: „Mladým lidem hrozí vždy znovu a v každé generaci to, co se přihodilo našemu socialismu, totiž náš vlastní fanatismus.“¹¹⁷

Autor se v úvahách o mladém člověku obrací rovněž ke generaci budoucí, jež, vychována v době normalizace, ztrácí povědomí o podobě života za hranicemi totality: života ve světě bez omezení a strachu: „(...) děti, jež se učí dělit lidi na fyzly v civilu a v uniformě, přátelé a věci a místa mají krycí názvy, klid a pořádek a kázeň jsou podezřelé, a když tato mládež doroste do činného věku, bude ještě mít představu, jaký to původní normální stav společnosti má být bojem obnoven?“¹¹⁸

Do nepřímého „kontrastu“ s touto úvahou staví názor na cestování, jímž mladí lidé získávají rozličné společenské zkušenosti. *Český snář* v podtextu této rozvahy odhaluje autorovo negativní stanovisko k emigraci: „Šoupáním po světě si člověk planýruje city a soudy. (...) Mladý člověk by měl jenom uvidět, že svět, který zná, není jediný, ale pak by měl dlouho sedět ve své zemi, aby v ní nabyt pevného angažmá, a teprv pak vyrazit zas někam, odkud své angažmá uvidí ze strany. (...) Pohybem k nehybnosti.“¹¹⁹

¹¹⁵ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002, s. 106.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 106.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 95.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 387.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 387.

8.5 SINGNATURA 19-77

(*Obraz perzekucí signatářů Charty 77*)

V souvislosti s *disidentskou aktivitou* mapuje kniha zejména politické procesy a denunciační výpady proti předním osobnostem a sympatizantům *Charty 77* – vedené nepřetržitě od vydání *Prohlášení* v lednu roku 1977. I v této souvislosti odkazuje na záměr státu nevzbuzovat přílišné pozdvižení kolem představitelů opozičních sil: „(...) zatčení byli mluvčí *Charty 77* Benda, Dientsbier, Havel, Bednářová a několik dalších lidí.¹²⁰ (...) Předseda senátu žene jednání šílenou rychlostí vpřed, žádné důkazní řízení krom zápisů, žádná obhajoba. Prokurátor žádá pro hlavní osoby nejvyšší tresty, což je do deseti let.“¹²¹

Kniha odkazuje na skutečnost, že sám Ludvík Vaculík za podpis a spoluúčast na zformování platformy *Prohlášení Charty 77* soudně stíhán nebyl: „Já už tolika lidem dlužím být zavřený! A pořád se k tomu nemám. (...) "Tebe nezavřou, ty jsi prominent. Tebe až zavřou, bude to natrvalo a budou se zas ještě víc zhoršovat poměry".“¹²² Podléhal nicméně pravidelným výslechům *Státní bezpečnosti*, jejichž prostřednictvím se vládní aparát pokoušel o podlomení lidského ducha. *Český snář* o tomto nátlaku hovoří jako o soustavném úředním zastrašování, jež i po letech působí živě na lidskou psychiku: „Na zítřek mám předvolání na Bezpečnost k pravidelnému "úřednímu jednání". Bez uvozovek hodí se proto nejlíp slovo výhrůžky. Zvyknout si na to jakoby nic – nikdy se nedá.“¹²³

Pomocí prepisů úředních pohovorů reflektuje dílo zastrašovací metody *Státní bezpečnosti*, k nimž tento orgán užíval nejcitlivějšího osobního místa: rodiny. Ukazuje na aspiraci po odvolání nesouhlasných postojů ze strany příslušníků opozice a snahu o vnitřní i vnější diskreditaci *Charty 77* i samotné disidentské obce: „Pane Vaculíku, vy si zase nedáte pokoj, zase jste přidal svůj podpis kamsi, co je vám po těch lidech? Jim nepomůžete, a sobě uškodíte. Máte nadaného syna, škoda (...), že nemohl být přijat na strojní fakultu. (...) Vy raději obětujete nadaného syna, jen abyste mohl předvádět svůj zatvrzelý postoj.“¹²⁴

Nástrojem sociální šikany se v rukou komunistické strany vedle *Státní bezpečnosti* stal rovněž *Sbor pro národní bezpečnost*. *Český snář* v souvislosti s ním zaznamenává praktiky spojené s nepodloženým odebíráním občanských průkazů a řidičských legitimací:

¹²⁰ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002. s. 189.

¹²¹ Tamtéž, s. 370.

¹²² Tamtéž, s. 192.

¹²³ Tamtéž, s. 8.

¹²⁴ Tamtéž, s. 246-247.

„Čekal jsem, že mi zas chtějí vzít řidičský průkaz, dva měsíce mě nechají čekat na nové přezkoušení z předpisů a nejmíň třikrát mě vyhodí od technické prohlídky.“¹²⁵ Dále pak důsledné kontroly vozidel: „(...) dopravní orgány SNB: mají soustavně kontrolovat řidiče, spolujezdce i přepravovaný náklad ve vozech, jejichž čísla byla k pokynům připojena. Bylo to přes šest set aut. Mezi nimi Gercen značky AO 19-77.“¹²⁶

Předně ovšem prezentuje nehumánnost a područí lidského faktoru – úředního: „Příslušníci SNB, kteří můj byt střeží, mi dokonce řekli, že je jim jedno, jestli doma umřu hladu, a že mi rádi opatří rakev“¹²⁷ i sociálního, jež se ze strachu či prospěchářství nebrání denunciaci vlastních spoluobčanů: „Už mnoho týdnů za mnou nikdo viditelně nechodí a nejezdí. (...) Podezřelých chlapů je však plno, na každém rohu. Je jich možná taková síť, že si nás vizuálně přihrávají od rohu k rohu“¹²⁸, nadto i vlastních přátel: „Tenkrát jsme ještě mohli jít (...) za mým přítelem Alexejem Pludkem, který nepodepsal a hned nás oznámil, takže druhého dne nás na ulici chytli, petici nám vzali a drželi nás o hladu a výhružkách do noci.“¹²⁹

Kniha implikuje skutečnost, že sociální invektiva měla na prosazování lidských práv a svobod ze strany *Charty 77* značný dopad – občané i představitelé inteligence, demotivováni strachem případně ovlivněni diskreditačními příspěvky, projevovali pasivní solidaritu se stíhanými osobami, k aktivní podpoře se ovšem odvážila pouze malá část z nich: „Zavřeným členům Vonsu drží palec skoro každý, s kým mluvím, ale na žádost o jejich propuštění k Vánocům otiskne ho málokdo. Dostal jsem podpisovou listinu číslo 16 a mám na ní za týden teprve šest palců. Jeden muž mi pravil: „Já jim samozřejmě přeju svobodu, ale připadá mi absurdní klást svůj protest vedle protestu lidí, kteří je do vězení přivedli.“¹³⁰

Reflektuje rovněž fatální dopad komunistických agitací na příslušníky samotné disidentské obce. Autor nepřímo naznačuje, že perzekuce hlavních osobností *Charty 77* vedla, dle plánu komunistické strany, k dezintegrování *disidentského ghetta* – do stavu pasivity začali vedle občanů upadat i samotní disidenti: „Dávno jsem nedostal do ruky nějaký dokument Charty nebo informaci. (...) Jestli není nic, protože deset lidí je zavřeno, má to znamenat, že v národě bylo přesně deset lidí?¹³¹ (...) Co když další lidé (...) přijdou

---

¹²⁵ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002. s. 38.

¹²⁶ Tamtéž, s. 181.

¹²⁷ Tamtéž, s. 78.

¹²⁸ Tamtéž, s. 79.

¹²⁹ Tamtéž, s. 415.

¹³⁰ Tamtéž, s. 414.

¹³¹ Tamtéž, s. 332.

do vězení, já mezi nimi, v co se změní činnost zbylých chartistů, zúžená na holé projevy existence v tajném kroužku? Kde zůstal původní záměr?“¹³²

8.6 NÁROD SOBĚ (*Edice Petlice*)

Samizdatová činnost je v *Českém snáři* úzce provázána s rovinou osobního života Ludvíka Vaculíka. Tato tendence pramení ze spisovatelova sociálního postavení, neboť na počátku 70. let – po zákazu periodika *Listy* – zvolil svobodné povolání. Opisy zakázaných literárních děl začal, pod záštitnou samizdatové *Edice Petlice*, šířit za zády státního aparátu v roce 1973: první knihou *Morčata*. Do roku 1980, kdy kniha *Český snář* vznikala, vyšlo v *Petlici* kolem dvou set neoficiálních publikací: „Někdy na jaře dosáhne počet titulů v *Petlici* dvou set. Napadlo mi, že bych si to jubilejní číslo obsadil, když jsem měl jedničku.“¹³³ Založením samizdatové edice chtěl – jak sám v knize zaznamenává – Ludvík Vaculík poukázat na nezávislost literatury, jež může vznikat i bez materiální podpory státu: „(...) *Petlici* děláme: aby nakladatelství musela jednou uznat, že bez nich jsou tu knížky“¹³⁴, nadto i bez podmíněnosti na lidském faktoru: „*Petlici* nevydává Vaculík, tu vydává kdekdo“, řekl u soudu kterýsi z brněnských chlapců správně.“¹³⁵

Český snář nabízí pohled na postupy, jimiž byla v době normalizace neoficiální literatura tvořena a následně rozšiřována v okruhu disidentské obce nebo, v několika málo případech, mimo ni: „Jeden balík odvézt autorovi, aby podepsal titulní listy, vložil do textu fotografie a zanesl si to pak sám svázat tam a tam. (...) Pak tramvají na jiný konec města, kde mám dneska vyzvednout svázané almanachy.“¹³⁶ Nadto uvádí skutečná jména autorů i tituly publikací v *Petlici* vydaných: „(...) nechám vyzvednout z vazby Kohoutovu "Katyni" a musím ji prodat. Do vazby musím ještě dát Rotreklovu básně "Nezděděné město", jsou rozepsané a on je Brňák. Nechám ještě jednou opsat Mezníka-Šimsu, protože první várka se jaksi lehce ztratila. A Šimečka! (...) A když dostanu zpátky tři tisíce, které jsou v "Černé hvězdě" Evy Kantůrkové, spočtu to, udělám inventuru a krach nebo vyvěším ceduli "Pro nemoc zavřeno".“¹³⁷

¹³² VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002. s. 26.

¹³³ Tamtéž, s. 473.

¹³⁴ Tamtéž, s. 162.

¹³⁵ Tamtéž, s. 100.

¹³⁶ Tamtéž, s. 10.

¹³⁷ Tamtéž, s. 72.

9 MILÝ LUDVÍKU! (*Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*)

V souladu s autorským záměrem: vytvořit autentický literární obraz doby, odhalil Ludvík Vaculík na stránkách *Českého snáře* citlivé otázky československého neoficiálního prostoru: činnost *Charty 77*, nelegální samizdatovou činnost a předně skutečná jména osob, jež se na obou zmíněných aktivitách podílely. Otiskl na ně ovšem i zastánce protichůdných občanských postojů: příslušníky komunistické strany.

Rukopis *Českého snáře*, dokončený v roce 1980 posledním zápisem ze dne 23. dubna 1980, předal Ludvík Vaculík do rukou osobností, kterých se kniha ve svém obsahu dotkla. Patřili mezi ně například Eda Kriseová, Antonín J. Liehm, Jan Trefulka, Jaroslav Putík, Pavel Kohout, Klement Lukeš, Jiří Guša, Mojmír Klánský, Zdeněk Pinc, Václav Havel Milan Jungmann, ale i Vaculíkův – *Státní bezpečností* přidělený – „mentor“, major Fišer: „V té knížce vystupoval. Já jsem ji dal každému účastníkovi. Věděl jsem, že se tam nic nového nedozví. Však byl taky zklamaný.“¹³⁸

Důvod Fišerova zklamání naznačuje samotný *Český snář*: „Své činy, jež tu líčím, mám buďto uzavřeny, nebo je stejně maskuju. Co se Petlice týče, to všechno už se ví.“¹³⁹ Ludvík Vaculík pak osobně dodává: „Ty věci, které se děly, jsem pojmenovával jinými jmény. Mluvil jsem třeba o tom, že děláme slovník, ale my jsme přitom vydávali mimořádné číslo *Svědectví* v Praze. To bych nikdy neřekl. Prostě jsem si našel způsob kamufláže.“¹⁴⁰

Zmíněné osobnosti požádal Ludvík Vaculík o písemné zhodnocení rukopisu, jež posléze, v roce 1981, publikoval ve sborníku *Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*: „Požádal jsem čtenáře "Českého snáře", aby mi svůj úsudek napsali. (...) Tento svazek dopisů, kritik a ohlasů je určen pro účastníky této náhradní literární diskuse.“¹⁴¹ V almanachu se proluly rozličné názorové roviny podmíněné přístupem, s nímž se – s ohledem na nejednoznačnou formu textu – oslovení zástupci inteligence k *Českému snáři* postavili: rovina životní pravdivosti: například Eva Kantůrková, rovina poznávací ztotožňující postavu díla a vypravěče s osobou autora: například Jaroslav Putík či rovina čistě umělecká: například Sergej Machonin.

¹³⁸ Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem ze dne 14. 4. 2011, viz příloha.

¹³⁹ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002, s. 321.

¹⁴⁰ Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem ze dne 14. 4. 2011, viz příloha 1.

¹⁴¹ *Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*. Praha: Torst, 1991.

9.1 E.

(Hlas Evy Kantůrkové – rovina dokumentární)

Spisovatelka Eva Kantůrková v dopise ze dne 21. října 1980 klasifikovala literární metodu užitou při psaní *Českého snáře* jako „hru s ďáblem“, již spisovatel samolibě manipuluje s osudy ostatních lidí. *Český snář* označila za neucelený a neobjektivní text, jehož jediným cílem je vyvolat senzací u čtenářů stojících mimo neoficiální struktury disentu: „Říká to jen (...) žes popsal skutečné lidi v nepravém jejich zařazení. Čili že je to kniha drbů o známých lidech. (...) A tu pak jde o to, oč Ti běží: spokojíš-li se s úspěchem senzacechtivého obecnstva, bude Tě hltat desetkrát lačněji než Adinu Mandlovou (jejíž paměti jsou ostatně udělány líp než Tvůj deník).“¹⁴² V tomto kontextu zhodnotila formu díla jako naivní pokus přiblížit se obrazu reálného života a literatuře faktu: „Ptám se, co blokuje text: je to zvolený způsob deníkových záznamů, vedených reálně v reálném čase. Zas jeden marný pokus přetisknout život přímo do textu.“¹⁴³

„Jinak Ti samozřejmě přeji, abys měl úspěch a dílo se Ti dařilo.

E.“¹⁴⁴

9.2 TVŮJ JARDA PUTÍK

(Hlas Jaroslava Putíka – ztotožnění autora s postavou)

Spisovatel Jaroslav Putík napsal svůj ohlas dne 15. září 1980. Knihu *Český snář* v něm označil za svědectví, jež nevypovídá pouze o dobové situaci, nýbrž, a to především, o životě samotného Ludvíka Vaculíka: „Je to jistě také svědectví o době a životě společnosti, ale je to především svědectví o Tvé vlastní osobě – a nic jiného ani nepředstíráš.“¹⁴⁵ Na odhalení reálných osob v *Českém snáři* pohlíží jako na právo autora, jenž ve svém díle vystavuje nebezpečí předně svou vlastní osobu: „(...) takové právo získává autor rizikem, jaké podstupuje, a také tím, jak po svém způsobu chápe a plní jisté povinnosti.

Tvůj Jaroslav Putík“¹⁴⁶

---

¹⁴² Hlasy nad rukopisem Vaculíkova *Českého snáře*. Praha: Torst, 1991. s. 92.

¹⁴³ Tamtéž, s. 93.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 95.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 63.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 63- 64.

9.3 TVŮJ SERGEJ

(Hlas Sergeje Machonina – rovina umělecká)

Literární kritik a teoretik Sergej Machonin vytvořil rozbor díla *Český snář* dne 2. května 1980. Rukopis v něm charakterizoval jako román o lásce a „hrdinovi dnešní doby“, jenž spojením všech prvků v sobě obsažených utváří obraz lidského života: „(...) vlastně už nejde jenom o hrdinu, jde o jeho lásku nebo lásky, jeho myšlenky a ani ne jen o lidi, kterými je obklopen, ale že to všechno dohromady je jakési velké plynutí života, který všichni dohromady vytvářejí.“¹⁴⁷ Za jeho vnitřní motivaci označil touhu po obnovení hodnot nezávislých na politické ideologii. Za hlavní záměr poté vytvoření svědectví o člověku, době a jeho úloze ve společnosti, jež je postavena na existenciálním východisku: „jen za sebe, jen moje já smí být mírou všeho, jen všechna *nejosobnější odpovědnost* – lze ji také pojmenovat nezcizitelná svoboda – je výchozím právem, které si osvojují, abych napsal, co chci napsat.“¹⁴⁸

Machonin *Český snář* nepojímá jako dokument, nýbrž nekonvenční literární dílo. Hrdinu vnímá jako literární postavu: neztotožňuje ho s osobností autora a jeho pohnutkami k vytvoření autentického obrazu soudobé společnosti: „Píšu pořád – *hrdina* a ne Ty, Ludvíku. (...) Protožeš dal knížku ze své ruky do mé, oddělila se od Tebe a mně už musí být jedno, jak jsi ji dělal, (...) proč jsi ji psal o lidech s konkrétními jmény, jakou míru a jakou podobu společenské provokace sis představoval – atd. Já jsem tu knížku četl nikoli jako deníkový dokument, ale jako stvořené dílo.“¹⁴⁹

„Napsals krásnou knihu, Ludvíku
Tvůj Sergej“¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře. Praha: Torst, 1991. s. 16.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 18.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 19.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 22.

ZÁVĚR

„Když to nenapišu já, tak to nikdo nenapiše. Kromě toho jsem chtěl říct: to co já píšu, mám právo psát. Čtěte to.“

Ludvík Vaculík

S více než čtyřicetiletým odstupem od počátku normalizace hovoří Ludvík Vaculík o svém životě za hranicí *disidentského ghetta* takto: „Dělal jsem, co jsem mohl dělat a měl jsem dělat. Musím říct, že se mi to dařilo. Chtěli dosáhnout toho, abych kvůli děckám něco odvolal a změnil. Já i moje rodina jsme to přes všechny ústrky a zákazy a pronásledování prožili. Já už se k téhle době moc nevracím. Dnes už ten disent moc necítím.“¹⁵¹

Kniha *Český snář*, do níž spisovatel své zkušenosti s podobou života v neoficiálním prostoru otiskl, dává přesto pocítit otázku disentu i v dnešní době velmi aktuálně. Ludvík Vaculík svou knihou dopomáhá charakterizovat dobové události tam, kde oficiální prostor pro reflexi společnosti, kritiku socialismu a vyjádření nezávislého názoru nekompromisně uzavřela Komunistická strana Československa – skutečnosti, jež nemohla od roku 1969 cenzurovaná média hlásat národu svobodně, latentně promítl do samizdatové publikace.

Třebaže je dílo románem fabulačním a stylizovaně opracovaným, jak práce ukázala, lze v jejím hrubém základě pozorovat prvky dobové autentičnosti i skutečného života Ludvíka Vaculíka. Tyto aspekty se projevují zejména v reflexi událostí, jež na konci 60. a v průběhu 70. let bezprostředně souvisely s vývojem opozičního hnutí a do jisté míry udaly směřování společenského rozvoje v Československé republice: *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů, činnost Charty 77, založení Edice Petlice*.

Kniha *Český snář* se na přelomu století začlenila mezi nejvýznamnější díla literatury století dvacátého: „Jedenadvacetičlenná literární porota měla v roce devadesát devět jmenovat deset nejvýznamnějších knih české literatury za dvacáté století. Ten *Český snář* tam byl.“¹⁵² Neméně podstatnou odměnou se za sepsání *Českého snáře* Ludvíkovi Vaculíkovi stalo uznání spisovatele Jiřího Koláře, jenž knize věnoval svou osobní cenu: „Kolář každý rok dával takovou svojí cenu jedné knížce z Petlice. Ta cena spočívala v nějakém jeho díle – plastika nebo tak a 500 bonů.“¹⁵³

¹⁵¹ Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem ze dne 14. 4. 2011 viz příloha 1.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

Kniha *Český snář* je Jiřímu Kolářovi dedikována: „Dále jsem železnou lopatkou přehazoval popel na jednu hromádku a bylo mi divné, že tam patří i popel vzácných lidí: slovo: "vzácných" se mi opakovalo a týkalo se Jiřího Koláře.“¹⁵⁴

Ludvík Vaculík sepsal v *Českém snáři* své vlastní – literárně zobrazené – dějiny normalizační etapy. Na recipientovi nechal individuální rozhodnutí o tom, zda bude knihu vnímat jako autentické dokumentární dílo, či čistě fiktivní dílo umělecké: „Je pravda, že knížka dává otázky, o kterých si každý člověk myslí něco jiného. Já jsem se vědomě snažil, abych to nikomu k jeho osobnímu duševnímu zažívání nepřipravil...

... Je to takové a každému to bude chutnat podle toho, na co je zvyklý.“¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002. s. 48.

¹⁵⁵ Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem ze dne 14. 4. 2011, viz příloha 1.

BIBLIOGRAFIE

KNÍŽNÍ PUBLIKACE:

- √ CÍSAŘOVÁ, Blanka; PREČAN, Vilém. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989 : Svazek 1-3*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 595 s. ISBN 978-80-7285-085-3.
- √ JANOUŠEK, Pavel, a kolektiv *Dějiny české literatury 1945-1989 : III. 1958-1969*. Praha: Academia, 2008. 688 s. ISBN 978-80-200-1583-9.
- √ JANOUŠEK, Pavel, a kolektiv *Dějiny české literatury 1945-1989 : IV. 19569-1989*. Praha: Academia, 2008. 688 s. ISBN 978-80-200-1631-7.
- √ JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Charta 77 a právní stát*. Brno: Doplněk, 1995. 234 s. ISBN 1081-055-1995.
- √ KMUNÍČKOVÁ, Zdenka. *Poslední dny Jana Palacha*. Praha: Epoque, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7425-010-1.
- √ *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005. 354 s. ISBN 80-7363-007-9.
- √ OTÁHAL, Milan. *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989*. Vyd. 1. Praha: Dokořán, 2003. 230 s. ISBN 80-86569-52-7
- √ PETRÁČKOVÁ, Věra, KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov. I. díl A-K*. 1. vydání. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0523-4
- √ *Proměny pražského jara: Sborník studií a dokumentů*. Vyd. 1. AV ČR - Ústav pro soudobé dějiny, Doplněk, 1993. Osudy a smysl petice Deset bodů ze srpna 1969, s. 290-291.
- √ VACULÍK, Ludvík. *Český snář*. Brno: Atlantis, 2002. 481 s. ISBN 978-80-7108-233-0.
- √ VACULÍK, Ludvík. *Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*. Praha: Torst, 1991. 142 s. ISBN 80-900149-5-X.
- √ VACULÍK, Ludvík. *Nepaměti : 1969-1972*. Praha: Mladá fronta, 1998. 134 s. ISBN 80-204-0719-7.

NOVINOVÉ PŘÍSPĚVKY:

- √ DALIMIL. Přátelství a politika. *Literární listy*. 8. 8. 1968, roč. 1, č. 24, s. 4.
- √ HAVEL, Václav. Na téma opozice. *Literární listy*. 4. 4. 1968, roč. 1, č. 6, s. 4.
- √ HOLUB, Miroslav. Praha Jana Palacha. *Listy*. 23. 1. 1969, roč. 2, č. 3, s. 1
- √ KLIMENT, Alexandr. Aktivita nepojmenovaných. *Literární listy*. 14. 3. 1968, roč. 1, č. 3, s. 4.
- √ KOHOUT, Pavel. Poselství občanů předsednictvu ústředního výboru Komunistické strany Československa. *Literární listy*. 26. 7. 1968, roč. 1, zvláštní vydání, s. 1.
- √ KOSÍK, Karel. Iluze a realismus. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, č. 1, s. 1.
- √ LIEHM, Antonín J. Klidná revoluce v Československu. *Literární listy*. 1. 3. 1968, roč. 1, č. 1, s. 4.
- √ LIEHM, Antonín J.. Československo jako zboží. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, č. 1, s. 11.
- √ LIEHM, A. J. Slovo má Ludvík Vaculík. *Literární noviny*. 17. 6. 1967, roč. 16, č. 24, s. 1.
- √ Prohlášení aktivu československých spisovatelů. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, s. 9.
- √ Otřesné? Neuvěřitelné? Ale pravdivé! : To je také "svoboda projevu". *Ahoj na sobotu*. 21. 1. 1977, č. 3, s. 1
- √ SEIFERT, Jaroslav. *Listy*. 23. 1. 1969, roč. 2, č. 3, s. 1.
- √ SEIFERT, Jaroslav. Zvýšeným hlasem. *Listy*. 7. 11. 1968, roč. 1, č. 1, s. 3.
- √ SIDON, Karol. Živá pochodeň. *Listy*. 23. 1. 1969, roč. 2, č. 3, s. 2.
- √ VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov: které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. *Literární listy*. 27. 6. 1968, roč. 1, č. 18, s. 1.
- √ VACULÍK, Ludvík. Soudruzi a soudružky. *Literární listy*. 28. 3. 1968, roč. 1, č. 5, s. 6.
- √ VITOUŠ, Jiří. Komentář. *Květy*. 12. 3. 1977, č. 10, s. 3

INTERNETOVÉ SERVERY

- √ *68.usd.cas.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-07-25]. Pražské jaro 1968. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/>>.
- √ *Blisty.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-07-25]. Britské listy. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/>>.
- √ *Cs-magazin.com* [online]. 2005 [cit. 2011-07-25]. CS Magazin. Dostupné z WWW: <<http://www.cs-magazin.com/>>.
- √ *Literarky.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-07-25]. Literární noviny. Dostupné z WWW: <<http://literarky.cz/>>.
- √ *Ludvikvaculik.cz* [online]. 2005 [cit. 2011-07-25]. Ludvík Vaculík. Dostupné z WWW: <http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?reload_menu=1>.
- √ *Sds.cz* [online]. 2005 [cit. 2011-07-25]. Strana demokratického socialismu. Dostupné z WWW: <<http://www.sds.cz/index.php>>.
- √ *Vaclavhavel-library.org* [online]. 2009-2001 [cit. 2011-07-25]. Václav Havel library. Dostupné z WWW: <<http://www.vaclavhavel-library.org/>>.
- √ *Totalita.cz* [online]. 1999-2011 [cit. 2011-07-25]. Totalita. Dostupné z WWW: <<http://www.totalita.cz/>>.

INTERNETOVÉ PŘÍSPĚVKY:

- √ Dopis pěti komunistických a dělnických stran ústřednímu výboru KSČ. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24] s. 297-300. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/715.pdf>>.
- √ Dopis politbyra ÚV KSSS předsednictvu ÚV KSČ ze dne 17-18. srpna 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967-1970* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1996 [cit. 2011-07-24], s. 189-192. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/817.pdf>>.
- √ HANZELKA, Jiří. Rozcestí důvěry. *Dokumenty - Pražské jaro 1968* [online]. 27. 2. 1968, s. 3. Dostupný z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/227.pdf>>.
- √ HAVEL, Václav. Český úděl?. *Literární noviny* [online]. 3. 4. 2009, č. 52, [cit. 2011-07-10]. Dostupný z WWW: <http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=4781&rok=2007&cislo=52>.
- √ HAVEL, Václav. *Dopis Alexandru Dubčekovi* [online]. Praha : Torst, 1999 [cit. 2011-07-10], s. 4 -5. Dostupné z WWW: <http://archive.vaclavhavel-library.org/kvh_search/itemDetail.jsp?id=641>.
- √ HAVEL, Václav. *Dopis Gustavu Husákovi* [online]. Praha: Torst, 1999 [cit. 2011-07-10], s. 7, 12. Dostupné z WWW: <http://archive.vaclavhavel-library.org/kvh_search/itemDetail.jsp?id=648>.
- √ Charakteristika publicistické činnosti Ludvíka Vaculíka v období od listopadu 1968 do května 1969. *Ludvík Vaculík* [online]. 5. 6. 1969 [cit. 2011-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=121&sid=123>>.
- √ Kalendárium roku 1968. In CYSAŘOVÁ, Jarmila. 1999 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1968_07.php>.
- √ Kalendárium roku 1969. In CYSAŘOVÁ, Jarmila. 1999 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1969_05.php>.
- √ KUNDERA, Milan. Český úděl. *Literární noviny* [online]. 3. 4. 2009, 52, [cit. 2011-07-10]. Dostupný z WWW: <http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=4780>.
- √ Návrh k vyloučení z Komunistické strany Československa (1967). *Ludvík Vaculík* [online]. 19. 9. 1967 [cit. 2011-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=1&sid=113>>.
- √ PROCHÁZKA, Jan. A co si o tom myslíte vy?. In ČULÍK, Jan. *Jaro 1968 : Čítanka pro děti a mládež* [online]. Index, 1988 [cit. 2011-07-24]. s. 23. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/40586.html>>.

- √ Slovo do vlastních řad. In RŮŽIČKA, Daniel. [online]. 3. 9. 1968 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/txt/txt_slovo.php>.
- √ Stanovisko předsednictva ÚV KSČ k dopisu pěti komunistických a dělnických stran ze dne 17. července 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24], s. 310-316. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/717.pdf>>.
- √ Stenografický záznam sovětské strany ze schůzky »pětky« v Moskvě ze dne 18. srpna 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967-1970* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1996 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/818.pdf>>.
- √ ŠIMEČKA, Milan. *Knihy-neknihy* [online]. Köln am Rhein : Index, 1984 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=2&sid=70>>.
- √ Usnesení mimořádné schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 1. srpna 1968. In ÚSD AVČR. *Komunistická strana Československa* [online], s. 308-309. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 2000 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/801_1.pdf>.
- √ WEINER, Milan. *Otevřená slova. Dokumenty - Pražské jaro 1968* [online]. 27. 2. 1968, s. 3. Dostupný z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/311.pdf>>.
- √ Zákaz kritiky zemí Varšavské smlouvy a přítomnosti cizích vojsk. In RŮŽIČKA, Daniel. [online]. 3. 9. 1968 [cit. 2011-07-24]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_03_01.php>.
- √ Zákon číslo 84/1968 Sb.. In ÚSD AVČR. *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 2004 [cit. 2011-07-24]. s. 395. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/626.pdf>>.
- √ Záznam stanoviska předsednictva ÚV KSČ ze dne 29. července 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24], s. 65-82. Dostupné z WWW: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729_1.pdf>.
- √ Záznam stanoviska politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu ze dne 29. července 1968. In ÚSD AVČR. *Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970 : Prosinec 1967 - červenec 1968* [online]. Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 1995 [cit. 2011-07-24], s. 43-65. Dostupné z WWW: <<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/729.pdf>>.
- √ Zpráva ze schůze předsednictva ústředního výboru KSČ ze dne 27. června 1968. In ÚSD AVČR. *Komunistická strana Československa: Konsolidace (květen-srpen 1968)* [online].

Praha-Brno : ÚSD Doplněk, 2000 [cit. 2011-07-24]. s. 161-162. Dostupné z WWW:
<<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/626.pdf>>.

- √ Ztroskotanci a samozvanci. *Strana demokratického socialismu.cz* [online]. 28. 3. 2005, 1,
[cit. 2011-07-24]. Dostupný z WWW:
<<http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2005032802>>.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1	60
PŘÍLOHA 2	62
PŘÍLOHA 3	63
PŘÍLOHA 4	64
PŘÍLOHA 5	65
PŘÍLOHA 6	66
PŘÍLOHA 7	67
PŘÍLOHA 8	68
PŘÍLOHA 9	69
PŘÍLOHA 10	70

PŘÍLOHA 1

Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem

Gymnázium J. V. Jirsíka, České Budějovice. 14. 4. 2011. Tazatelka: Aneta Simůnková

- √ **Pane Vaculíku, v roce 1967 jste přednesl kritický příspěvek na sjezdu Svazu československých spisovatelů. Vaše otevřenost byla na svou dobu velkým osobním rizikem. I přesto jste se rozhodl jej podstoupit. Co pro vás bylo hlavním impulsem k tomuto projevu?**
- √ Věděl jsem, že je to riziko, ale byl jsem povzbuzovaný a vedený tím, že mám konečně možnost zbavit se něčeho, co mě tížilo. Čekal jsem jenom na příležitost, kdy budu moci mluvit, a kdy mi nemůžou vzít mikrofon.
- √ **Obdobně tomu bylo i při zformování manifestu *Dva tisíce slov* v roce 1968?**
- √ Víte, slovo mělo účinek, když bylo nesvobodné. Tehdy Dva tisíce slov byl úder, který zasahoval to zlo, a to bylo na jednom místě: strana a vláda.
- √ **Svou zkušenost s normalizačním režimem jste v roce 1981 otiskl do knihy *Český snář*. Vedle vlastního života jste do díla promítl i život svého okolí, čemuž se z řad vašich přátel dostalo rozporuplného ohlasu. Když jste knihu začínal psát, uvažoval jste nad reakcí, jakou pravděpodobně vyvolá?**
- √ Je pravda, že knížka dává otázky, o kterých si každý člověk myslí něco jiného. Já jsem se vědomě snažil, abych to nikomu k jeho osobnímu duševnímu zažívání nepřipravil. Věděl jsem, že když to nenapišu já, tak to nikdo nenapiše. Je to takové a každému to bude chutnat podle toho, na co je zvyklý.
- √ **Knihu jste sám odevzdal do rukou *Státní bezpečnosti*, konkrétně do rukou majora Fišera. Co vás k tomuto kroku vedlo?**
- √ On v té knížce vystupoval. Já jsem ji dal každému účastníkovi. Věděl jsem, že se tam nic nového nedozví. Však byl taky zklamaný. Ty věci, které se děly, jsem pojmenovával jinými jmény. Mluvil jsem třeba o tom, že děláme slovník, ale my jsme přitom vydávali mimořádné číslo *Svědectví* v Praze. To bych nikdy neřekl.

Prostě jsem si našel způsob kamufláže. Kromě toho jsem chtěl říct: to, co já píšu, mám právo psát. Čtěte to.

√ **Jaký byl podíl Jiřího Koláře na sepsání knihy *Český snář*?**

√ Pobídl mě k tomu, abych psal. Když jsem si stěžoval, že nemůžu, řekl mi: "Piš, když nemůžeš".

√ **A následná reakce pana Koláře na hotovou knihu?**

√ Dal mi za ni cenu. Kolář každý rok dával takovou svojí cenu jedné knížce z Petlice. Ta cena spočívala v nějakém jeho díle – plastika, nebo tak a 500 bonů.

√ **Cena Jiřího Koláře nebyla jediným uznáním, kterého se *Českému snáři* dostalo...**

√ Jedenadvacetičlenná literární porota měla v roce devadesát devět jmenovat deset nejvýznamnějších knih české literatury za dvacáté století. Ten *Český snář* tam byl.

√ **Co pro vás dnes znamená slovo *disent*?**

√ Je to jedna z charakteristik období, které se jinak nazývá normalizace. Je to v normalizaci ta část činnosti, a ta byla různá, která se snažila osvobodit od zákazu a cenzury. Nebyla to vždycky činnost, která dělal něco protizákonného. Vždyť přece Charta nechtěla nic jiného, než aby stát dodržoval své vlastní zákony.

√ **Dotýká se vás ještě tato etapa života?**

√ Dělal jsem, co jsem mohl dělat a měl jsem dělat. Musím říct, že se mi to dařilo. Chtěli dosáhnout toho, abych kvůli děckám něco odvolal a změnil. Já i moje rodina jsme to přes všechny ústrky a zákazy a pronásledování prožili. Já už se k téhle době moc nevracím. Dnes už ten disent moc necítím.

PŘÍLOHA 2

√ Ludvík Vaculík při projevu na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967

PŘÍLOHA 3

√ Výzva k podpisu manifestu *Dva tisíce slov* z roku 1968

PŘÍLOHA 4

**ČTENÁŘI AHOJI
AHOJ ČTENÁŘŮM**

**Otřesné?
Neuvěřitelné?
Ale
pravdivé!**

**To je také
„svoboda
projevu“**

Náš časopis je určený především na víkend, aby pomáhal vytvářet dobrou pohodu při zaslouženém odpočinku našich pracujících. Tim více námi otřásla, když jsme dostali do redakce snímky, jak jeden představitel „elity“, autor kontrarevolučního pamfletu z roku 1968 „Dva tisíce slov“, trávi své víkendové dny takovým způsobem, jak ukazují fotografie. Nyní se tento pán znovu objevuje mezi hlavními iniciátory a autory tzv. Charty 77. Jaké hodnoty uznává a vyznává, to dokumentují tyto snímky: hřbitov a hroby, místo, kam se všichni slušní lidé chodí poklonit památce zesnulých, zneuctil L. V. způsobem, který svědčí o jeho morálce, o jeho kulturní úrovni.

Na hřbitově osady Stražice, obec Drahoňov (Svět kraj), se L. V. spolu se svou milenkou fotografoval na hrobce rodiny Strachových-Nolofských a na hrobce rodiny Schneider-Jahnel. Morální zvrácenost, exhibicionismus, perverze, to jsou ty „hodnoty“, jejichž vášnivým vyznavačem se L. V. stal. A to jsou také jediné „zbraně“, které mu zbyly. Podle autorových informací L. V., který se v poslední době specializoval na vydávání ilegálních tiskovin, dal do oběhu sérii pornografických obrázků, prý na podporu „boje za lidská práva“. Uveřejněné snímky jsou dvě nejméně závadné ukázky z tohoto seriálu.

XLV KA 102072 - 2.2.1977

Tak si zas jednou Ludvík Vaculík odskočil od „těžké práce díveře“ (na snímku dale) kdesi na severu Čech a pustil se opět do politické debaty; tentokrát v reakčním hamburském Weltu.

Mimo jiné se dal slyšet, že prý se situace u nás dostává do pohybu, aby o několik vět dále řekl, že není nutné uvádět masy obyvatelstva do neklidu a pohybu, že nezdár politiků v roce 1968 musíme přičíst jejich nezkušenosti, že na scénu vystupují nové osobnosti — jako profesor Patočka atd.

Vaculík je zkrátka světo znalý, přesně ví, co chce slyšet západoněmecký měšťák. Vždyť, kdyby na to přišlo, mohl by sám Vaculík být redaktorem Weltu, Bildu anebo dokonce i v takovém pravověrném listu, jakým je National Zeitung. Protože Ludvík Vaculík dovede pošípnit kohokoliv a cokoliv, to se mu musí uznat. Proč popírat tyhle jeho nesporné kvality?

Někteří filozofové se na svět dívají sub specie aeternitatis — tedy z úhlu věčnosti. Louis Vaculík se na svět dívá trochu z pohledu.

Na horním snímku je se svou spolubojovnicí, majitelkou této nekonvenční latriny. Přirozeně z této svérázné pozorovatelný vidí svět úplně jinak než my, kteří žijeme v každodennosti. Divme se pak, že západní novináři doslova hltají každé jeho slovo, když vyleze z této inspirační lázně. Jako například tuto sentenci, kterou pro změnu prodal francouzskému plátku Le Quotidien de Paris: „Dnešní univerzitní studenti — rozuměj českoslovenští studenti — mají horší pravopis, než jsem měl já v deseti letech.“

Pozor tedy, studenti československých univerzit! Zapamatujte si, kdo vás to špíní v očích Francouzů. Je to Ludvík Vaculík — v deseti letech záračné dítě, bývalý žurnalista a tak trochu i spisovatel, který to ve svých padesáti letech dotáhl až na prvního československého fotomodela pornografie a zrádce současně.

A ještě poznámku, pane Vaculíku. Pomlouváte vlast a přitom se chlubíte západoněmeckému novináři, že vás lidé v domě i na ulici nadále ctivě zdraví. Nevěřím. Píece každý, kdo má v sobě špetku národní hrsti a vlasteneckého citění, musí vámi opovrhovat.

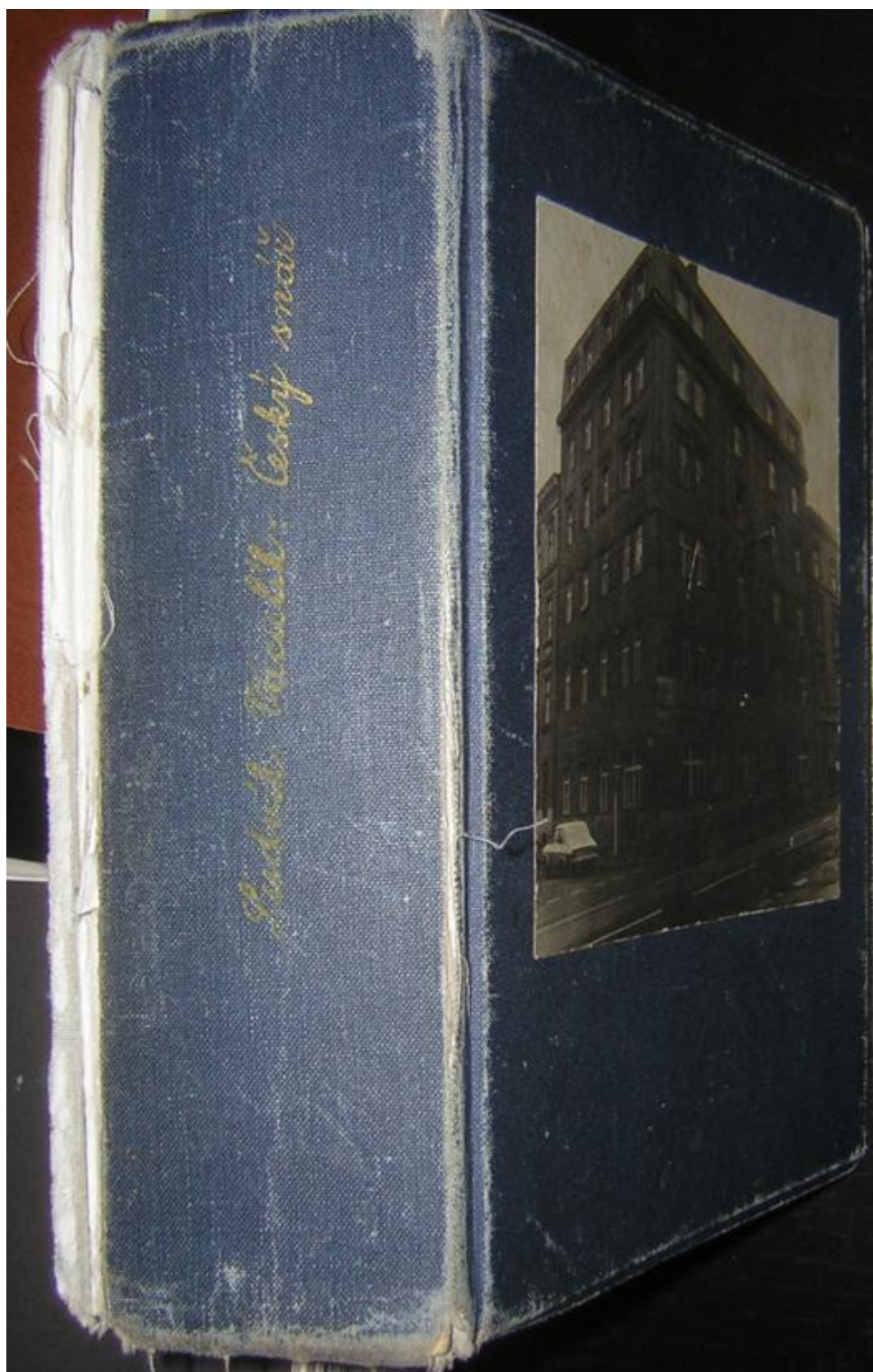
Dr. Jiří Vitouš
televizní komentátor

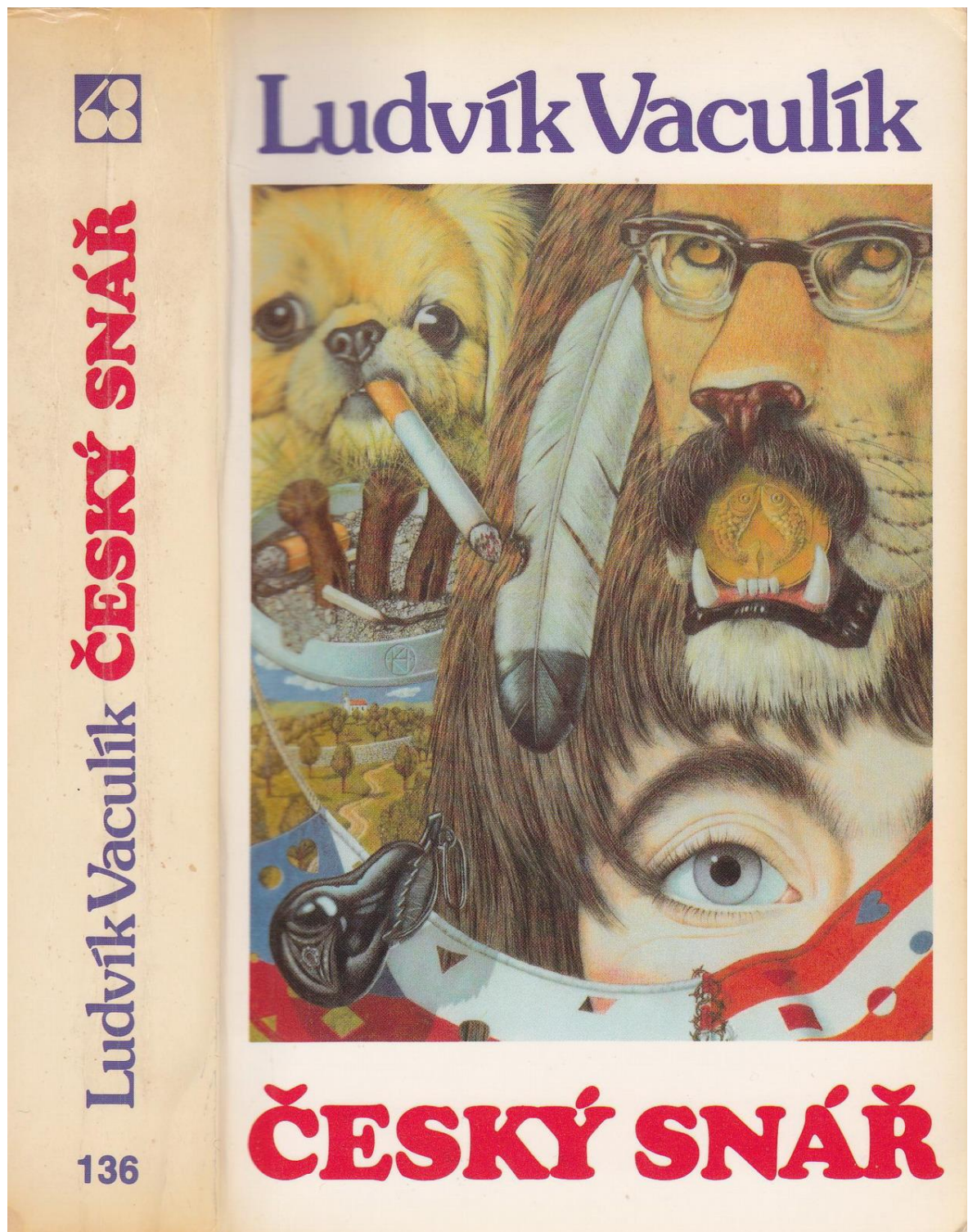
- ✓ Kompromitující fotografie Ludvíka Vaculíka
Ahoj na sobotu 21. 1. 1977, č. 3; Květy 12. 3. 1977, č. 10.

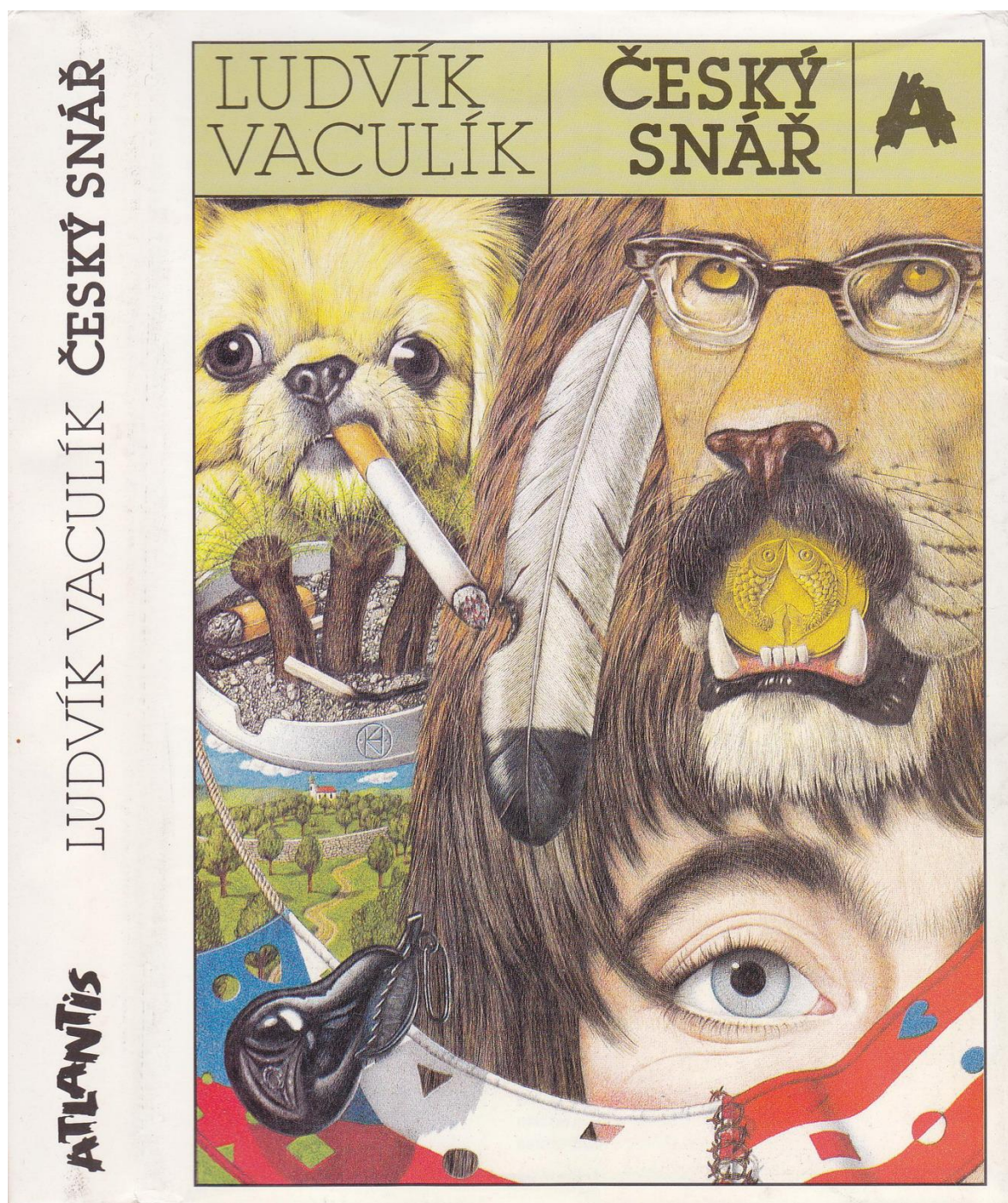
PŘÍLOHA 5

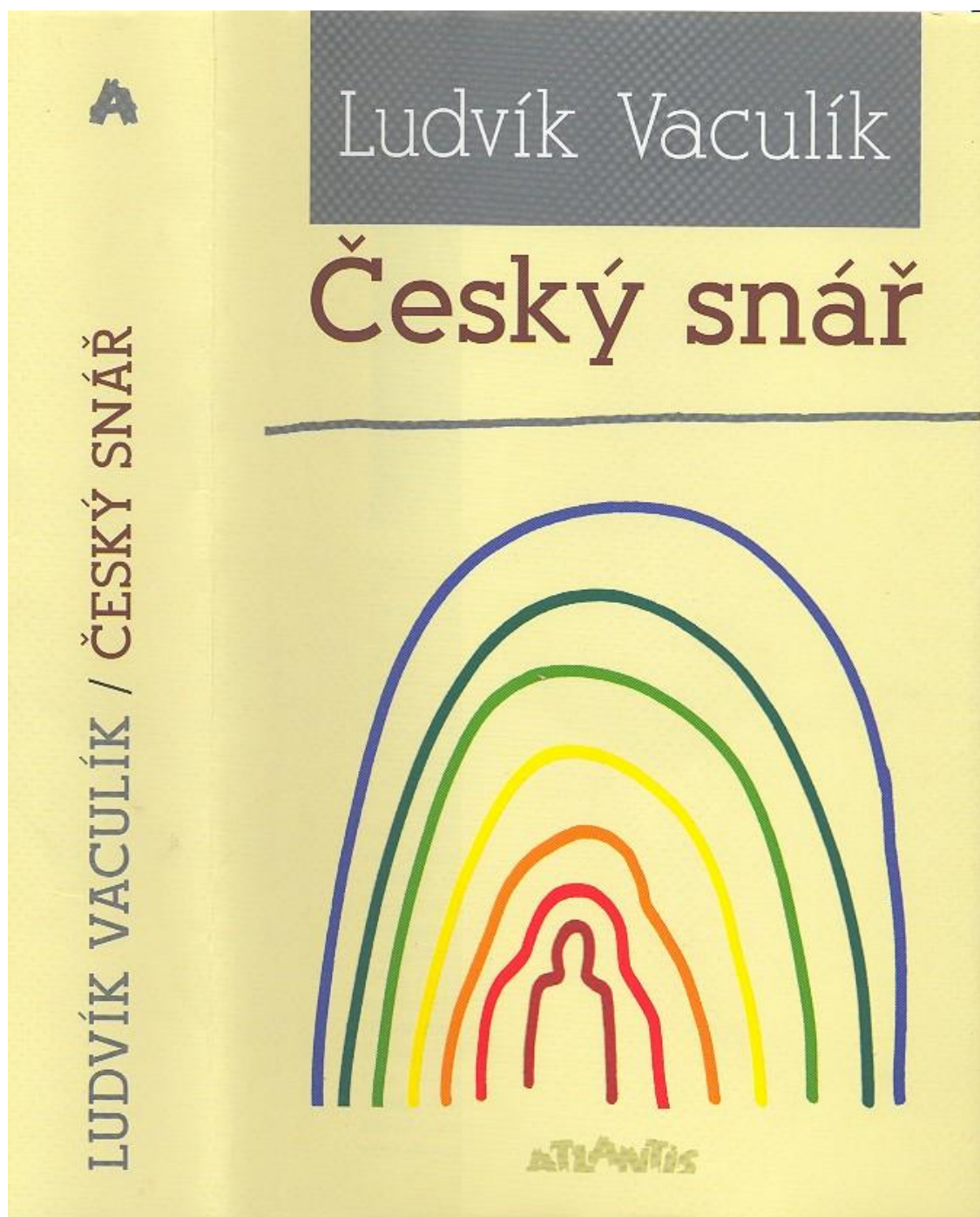
√ Podoba knihy *Český snář* z roku 1981

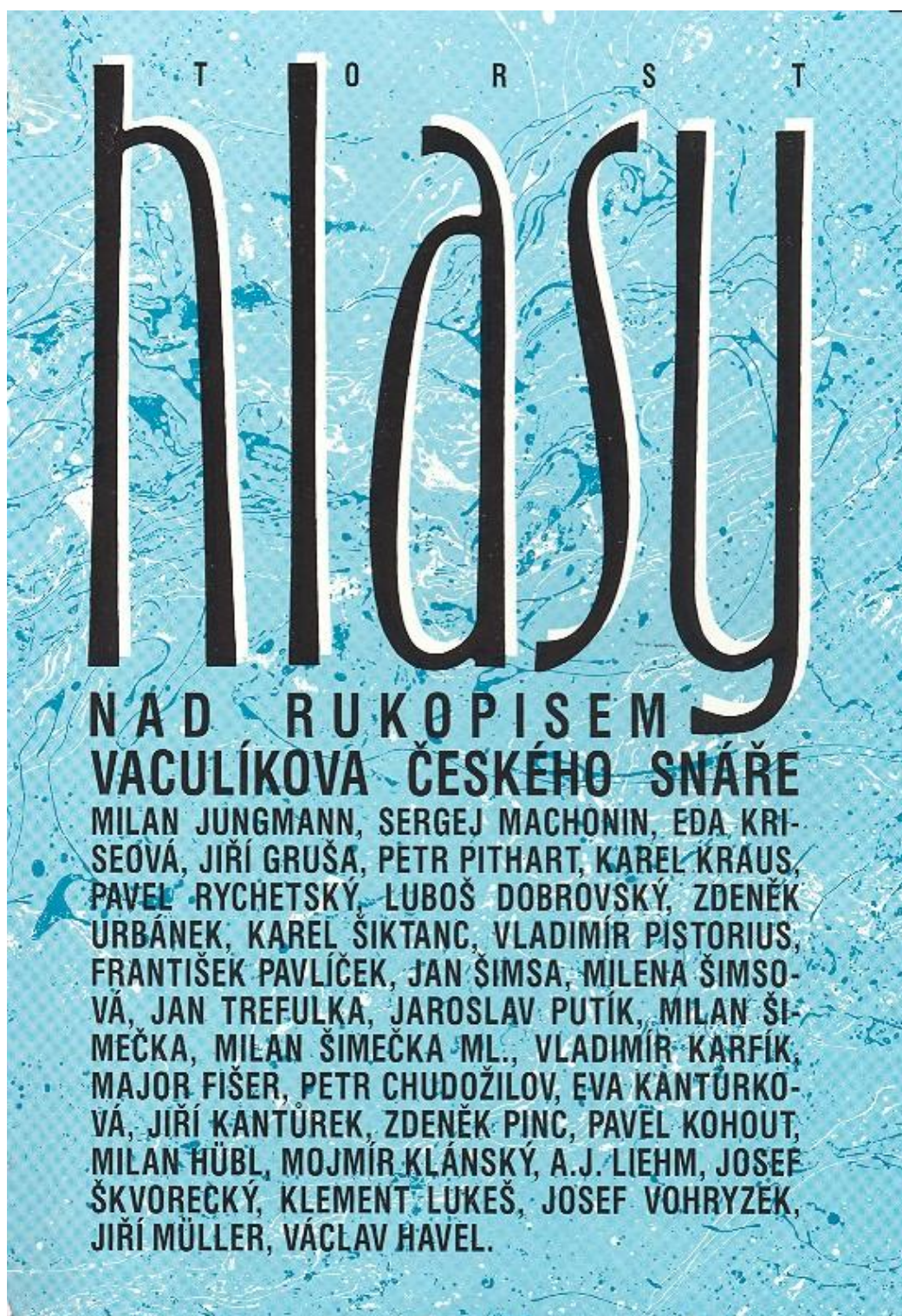
√ Podob knihy *Český snář* z roku 1983

√ Podoba knihy *Český snář* z roku 1990

√ Podoby knihy *Český snář* z roku 2002

√ Obálka sborníku *Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*

PŘÍLOHA 10

Obsah

Milan Jungmann.....	9
Sergej Machonin.....	14
Eda Kriseová.....	23
Jiří Gruša.....	26
Petr Pithart.....	30
Karel Kraus.....	33
Pavel Rychetský.....	36
Luboš Dobrovský.....	38
Zdeněk Urbánek.....	44
Karel Šiktanc.....	48
Vladimír Pistorius.....	51
František Pavlíček.....	52
Jan Šimsa.....	54
Milena Šimsová.....	61
Jan Trefulka.....	62
Jaroslav Putík.....	63
Milan Šimečka.....	65
Milan Šimečka ml.	71
Vladimír Karfík.....	72
Záznam o rozhovoru s Petrem Chudožilovem.....	88
Dopis majoru Fišerovi.....	90
Záznam o rozhovoru s majorem Fišerem.....	91
Eva Kantůrková.....	92
Jiří Kantůrek.....	97
Zdeněk Pinc.....	100
Pavel Kohout.....	111
Milan Hübl.....	112
Mojmír Klánský.....	115
A. J. Liehm.....	117
Josef Škvorecký.....	118
Klement Lukeš.....	121
Josef Vohryzek.....	124
Jiří Müller.....	131
Václav Havel.....	132
Ediční poznámka.....	141

√ Seznam autorů, jejichž příspěvky Ludvík Vaculík zahrnul do sborníku *Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*